Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНУУДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 74 (16597) | 1984 оной мартын 30, пятница | Сэн 3 мүнгэн.

МАЛ АЖАЛ — онсо шухала һалбари

ДААБАРИҺАА ГАДУУР

Үбэлэй һарануудта үнеэдэйнгээ һү шэмые эрид дээшэлүүлжэ, сагаан эдеэ элбэгжүүлхээр ажалай тэмсэлдэ ородсоһон Яруунын районой «Дружба» колхозой суута һаалишад Надмит Цыдыповна Долгорова, Аграфена Манхасаевна Балдакова гэгшэд һара бүхэндэ һү һааха түсэбөө үлүүлнэ.

Тиихэдэ хонидой түл абалгые эмхитэйгээр үнгэргэхын түлөө бүхы шадабари мэргэжэлээ гарган оролдожо байһан үнинэй хонишон Аграфена Васильевна Арьгеевагай даадаг бригадын хонишод мүнөө 100 эхэ хонин бүриһөө 110 хурьга абанхай, гарза хоролтогүй түлжүүлнэ.

Т. БАДМАЕВА.

ШАДАМАР АЖАЛАЙ ШЭМЭГ

Арадай депутадуудай Хэжэнгын районно Соведэй депутат, коммунист, Загаһатын совхозой ахалагша хонишон Екатерина Хандуевна Пинтаева Михаил Махатович Соєтов нүхэртэеэ үүлтэр һайнтай 459 толгой эхэ хонидые харууһалдаг юм.

Ябажа байгаа малай үбэлжэлгын хаһые эрхим бэлэдхэлтэйгээр угтаа һэн. Өөһэдынгөө хүсөөр үбэлжэлгын үедэ бардам хүрэхэ үбһэ сабшажа һүрилһэн юм. Хонидоо бултыень таарамжатай болзор соонь искусственна аргаар үрэжүүлһэн байгаа. Үнэн зүрхэнһөө гаргаһан оролдолгонь аша үрэ һайнтайгаар харюулагдажа байна.

Эгээ мүнөө үедэ эдэ бэрхэ малшад зуун эхэ хонин бүхэнһөө 120 хурьга абаад, гарза хоролтогүйгөөр түлжүүлжэ байна. Мал үсхэбэрилхэ аза талаантай хүнүүдэй хэрэгынь хэзээдэ ураг шатай байдаг ха юм даа. 102 хонидынь эхирлээ. Хурьгалха хонид үшөө бии.

А. ЧИМИТОВ, хүдөө бэшэгшэ.

ТАБАН ЖЭЛЭЭ ТҮГЭСХЭБЭ

Хамниин совхозой хонишод хурьга абалгаар баян дуршэлтэй гэжэ бури үнинһөө хойшо суутай һэн. Һүүлэй жэлнүүдтэ эндэхид зуун эхэ хонин бүриһөө дунда зэргээр 90—92 хурьгадые алгадгүй түлжүүлнэ. Мүн байгша ондо баһал ажахыгаараа 96,6 түл абаа гэхэ гү, али отарануудтань бүхыдөө 5320 гаран хурьгад харууһалагдана. Хонидой хурьгалга үшөө үргэлжэлһөөр. Совхозой 10 отарануудта түс бүридэнь үшөө 30—40 түл абтахаар хүлеэгдэнэ.

Оло дахин районойнгоо чемпион болоһон алдартай бэрхэ хонишон Георгий Галданович Базаровай хүтэлбэрилдэг бригадынхид Уһата гэжэ газарта байрладаг юм. Тэдэнэр урдынхидаал адли хонидой хурьгалалгада эрхим һайнаар, харюусалга ехэтэйгээр бэлдэжэ, эмхитэйгээршье үнгэргэнэ. Эндэ 549 эхэ хонидой 530 ниинь хурьгалаа, 670 гаран түл абтаа. Бүхыдөө 125 эхирнүүд амяарлан харууһалагдана. Өөдэргэн, тобир сула хурьгадта сэл хүхэ, залаа набшаһатайгаар боолто уягдаһан, хатаагдаһан ойн модоной соорхойдо ургадаг зөөлэн үбһэн, тиихэдэ талха тарьянай зүйл, халаахайгаар, хасууриин шэлбүүһээр татагдаһан гурил үгтэнэ. Эм домдо ородог элдэб үбһэ ногооной буурсаг, сэсэг, үндэһэ бусалгаһан бүлеэн уһан хурьгадта таһалдалгүй уулгагдана.

Мүнөө үедэ Г. Г. Базаровай отарада хонидой хурьгалалгын халуун хаһа замхаба. Үшөө 20 шахуу түл абтахаар хүлеэгдэнэ. Хээлитэй хонид онсо харууһалгада табигданхай. Эхир хурьгадай эхэнүүд хуу түсгаар эдеэлүүлэгдэнэ.

Ахалагша хонишон Георгий Галданович, тэрэнэй наһанай нүхэр хоёрдохи хонишон Вера Доржиевна Базарова гэгшэд бригадынгаа хурьга абаха ажалай түрүүшын дүн согсолжо байна. Тэдэнь баясамаар даа. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй гурбан жэл 3 һара соо энэ бригадада 3500 хурьгад абтаба. Харин тиихэдэ түсэбынь 3265 байһан юм. Иигэжэ түрүү хонишод, түсэбтэ табан жэлэйнгээ даабарие нэгэ жэлээр урид дүүргэбэ. Энэнь эрхим амжалта болоно. Нёдондо Базаровтан зуун эхэ хонин бүриһөө 120 хурьгадые абажа, тэдэнээ 28 килограмм шэгнүүртэйгээр эхэһээнь һалгаагаа һэн. Хонин бүриһөө 4.490 грамм нооһон хайшалагдаһан юм.

Суута хонишод урда жэлэйнгээ дүнгүүдые үлүүлхэ дүүрэн аргатай. Байгша ондо хэзээ хэзээнэйхиһээ ехэ үбһэ тэжээл нөөсэлэгдөө, хурьгалха хонид үшөө бии. Тиихэдэ хонишодой дүй дуршэлынь дээшэлнэ, хүсэл оролдолгонь үдэрһөө үдэртэ урган бадарна. Нёдондо намар Базаровтанай туһалагшаар отарада эльгээгдэһэн Елизар, Надежда Джиповтан, ахалагша хонишоной бага хүбүүн Совет Армиин албанһаа бусаһан Борис үнэн сэхээр хүдэлмэрилнэ. «Унаһан малгайгаа абангүй» ажаллаһанайнгаа ашаар хонишод нэгэшье толгой хони, хурьга үхэл гарзада оруулаагүй.

Григорий Галданович — «Хүндэлэлэй Тэмдэг» ордентой, Вера Доржиевна нүхэрынь—Ажалай Алдар Солын III шатын орденоор шагнагдаһан, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй депутадаар һунгагдаһан юм.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбые уридшалан дүүргэгшэдэй зэргэдэ энэл совхозой нүгөөдэ бэрхэ хонишон Е. Р. Норбоевагай бригадынхидые баһал магтан дурдахаар. Тэдэнэр табан жэл соо бүхыдөө 2358 хурьга түрүүлхэ түсэбтэй байһан юм. Һүүлэй мэдээгээр Елена Ринчиновнагай даадаг бригадада бүхыдөө 2380 гаран хурьгад абтаа гэһэн мэдээсэл дуулдаа. Үшөө 20 хонид хурьгалха байна.

Талата нютагта оршодог Е. Р. Норбоевагай бригадынхид 505 хонидые харууһалдаг. Мүнөө тэдэнһээ 570 хурьгад абтаа гэхэ гү, али зуун эхэ хонин бүриһөө 112 шэнэ түл түлжүүлэгдэнэ. Эхир 80 хурьгад абтаа. Арба гаран жэлэй туршада түс отарынхид хони, хурьгадаа үхэл гарзада оруулангүй ажаллана, хониной мяха, нооһо ехээр үйлэдбэрилнэ. Энэ хугасаада Елена Ринчиновна наһанайнгаа нүхэр Дашажап Цыбикович болон туһалагшад Зоя Батуева, Наталья Раднаева гэгшэд эбтэй эетэйгээр, хоёр гэр бүлөөрөө хамтаран, ажахынгаа хонин һүрэг олошоруулдаг жэшээтэ һайхан намтартай. Ахалагша хонишон Е. Р. Норбоева КПСС-эй Захааминай райкомой гэшүүнээр 3 дахин һунгагдаа, республикын коммунистнуудай ехэ хуралдаанда оло дахин хабаадалсаа. Мүн тэрэ Ажалай Улаан Тугай болон Арадуудай Хани барисаанай ордендуудаар шагнагдаһан байна.

Ажахын түрүү хонишодой нэгэн — Сергей Баторович Цыдемпилов табан жэлэйнгээ даабарие баһал бэелүүлхэ болоо. Ажалай болон дайнай ветеранай гэр бүлын бригадынхид байгша ондо 520 хурьгадые абаад байна. Үшөө 30 гаран түл хүлеэгдэнэ. Нооһо абаха даабариа түс бригада 138 процент дүүргээ.

Түсэбтэ даабаринуудаа баһал амжалтатайгаар бэелүүлһэн түрүү хонишод Г. Г. Базаров, Е. Р. Норбоева, мүн энэ «дабаанда» дүтэлһэн С. Б. Цыдемпилов гэгшэд бригадынхидтаяа хамта дүрбэн жэлэй туршада түсэбһөө гадуур түс түстаа 630 толгой хонидтой нэгэ-нэгэ отарануудые ажахыдаа бэлэглэһэн жэшээтэй болоно. Малшадай анхарха, жэшээ абаха хэрэг энэл даа.

Хурьга абаха харюусалгатай хаһаяа ажахын бусад хонишод муу бэшээр түгэсхэжэ байна. Зуутанай зэргэдэ орохо зорилготойгоор Г. Б. Дугаров, Н. Д. Санжанов, Т. Х. Цыпилов гэгшэд үсэд оролдожо хүдэлмэрилнэ.

Амжалта туйлаһан хонишодой ажалда ямаршье «нюуса» үгы гээшэ. Гол түлэб нэгэ һанамжатай коллектив байгуулжа, баян үбһэ тэжээл нөөсэлхэ, зөөжэ асарха хүдэлмэри, мүн үбэлжэлгэ, түл абалга өөһэдынгөө хүсөөр тэдэнэр үнгэргэнэ. Ажалшад бүхы юумэндэ эзэн ёһоор хандажа, алмаха ба арьбадхаха хэмжээнүүдые ажалдаа үргэнөөр нэбтэрүүлхын түлөө оролдоно. Хонишодой хэрэгтэ, ажаһуудал, бүхы ажал хүдэлмэридэ ажахын тоосоондо ороһон ушарынь ашаг үрэтэйгөөр нүлөөлөө. Табан жэл соо хонишон бүхэн чековэ гуримые шадабаритайгаар хэрэглэжэ һураа, олзо ехэтэй байһыень мэдэрээ.

Район доторoo Хамниин совхоз эгээл олон хонидтой. Түс һалбари ажахын жасада ородог бүхы олзо доходой 40 гаран процентыень асарна. Мүн районой бусад ажахынуудта бэлдэгдэдэг нооһоной 37 процент түс совхоздо үйлэдбэрилэгдэдэг болоо. СССР-эй Эдеэ хоолой программа бэелүүлхэ хэрэгтэ хамниинхид өөһэдынгөө хубитые үшөө ехээр оруулхын түлөө тэмсэхэ гэжэ найдагдана.

Ш. БАКШЕЕВ, манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Г. Г. Базаров, Е. Р. Норбоева.

С. ДОНДОКОВАГАЙ фото.

Захааминай район.

Колхозуудай соведэй заседани

Колхозуудай союзна соведэй заседани мартын 28-да Москвада боложо, агропромышленна комплексын асуудалнуудаар үнгэргэгдэһэн Бүхэсоюзна экономическа зүблөөн дээрэ тодорхойлогдоһон зорилгонуудай, тэрээн дээрэ нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгэ соохи заабари зүбшэлнүүдэй, тобшололнуудай үндэһөөр колхозуудай ажал ябуулгын ашаг үрые дээшэлүүлхэ гол асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

Узбегэй ССР-эй колхозуудта хамтын подряд, ажалай эмхидхэлэй ба түлбэриин бусад түрүү онол аргануудые нэбтэрүүлгэ заседани дээрэ шэнжэлэгдэһэн байгаа. Севооборотой томодхогдоһон участогуудые байгуулха, бригаданууд болон звенонуудые ажахын тоосоондо оруулха талаар Сурхандарьинска областьдо бэелүүлэгдэжэ байһан хүдэлмэри һайшаагдаа. Мал ажал дээрэ хамтын подряд нэбтэрүүлгые түргэдхэхэ хэмжээнүүдые абахыень республикын Колхозуудай соведтэ дурадхагдаа.

Гарзатай, ашаг үрэ багатай ажахынуудай экономико бэхижүүлхэ талаар Грузиин ССР-эй Колхозуудай соведүүдэй хүдэлмэри мүн лэ зүбшэн хэлсэгдэбэ. КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдтэй тааралдуулан абтаһан хэмжээнүүдые бэелүүлгэ республикын инмэ колхозуудай финансын байдалые һайжаруулгада ехэ нүлөө үзүүлээ гэжэ тэмдэглэгдэбэ. Үнгэрһэн жэлдэ гарзатай ажахынуудай тоо нилээд хороогдоо, һулашаг колхозуудай экономико һайжаруулагдаа. Гэхэтэй хамта энэ талаар үшөөл ехэ дутуу дунданууд бии байна, ажахын тоосоон һулаар нэбтэрүүлэгдэнэ. Баталагдан абтаһан тогтоол дотор эдэ дутуу дунданудые усадхаха тодорхой хэмжээнүүд хараалагдаба.

Агропромышленна нэгэдэлнүүдэй эрхэ байдалда колхозуудые хуули ёһоор хангаха талаар Калининска областиин хүдөөгэй юридическэ албанай хүдэлмэриин дүй дуршэлые Колхозуудай союзна совет һайшаагаа.

(ТАСС).

ТЕХНИЧЕСКЭ ДЭБЖЭЛТЭ НЭБТЭРҮҮЛЭГШЭД

Үндэр бүтээсэтэйгээр, зохёохы ёһоор ажаллахадань шухала хэрэгтэй эрдэм мэдэсээр ажалшадые зэбсэглүүлхэ, ажалай ба үйлэдбэриин журамые бэхижүүлгэдэ, 1984 оной ба бүхы табан жэлэй түсэбүүдые дүүргэлгэдэ, үлүүлэн дүүргэлгэдэ туһалха зорилго «Знание» гэжэ бүхэсоюзна бүлгэмэй правлениин ба арадай университедүүдэй түбэй Соведэй мартын 28-да Москвада болоһон нэгэдэмэл пленумдэ хабаадагшад табиба. Партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдэй, нүхэр К. У. Черненкын хэлэһэн үгэнүүд соохи заабари зүбшэлнүүдэй, тобшололнуудай үндэһөөр эрдэм, техникын туйлалтануудые, ажалай түрүү дүй дуршэлые нэбтэрүүлхэ хэрэгые саашадань һайжаруулха хэмжээнүүд тухай асуудал зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Экономикэ хурдан түргэнөөр хүгжөөлгын, эрдэм, техникын хүгжэлтэ дэбжэлтын, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгын замда гаргалгын гол шэглэлнүүдые нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ лекторнүүдэй анхаралые ехээр хандуулха шухала гээд «Знание» гэжэ бүхэсоюзна бүлгэмэй правлениин түрүүлэгшэ академик Н. Г. Басовай элидхэл дотор, арадай университедүүдэй түбэй соведэй түрүүлэгшэ, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо академик Г. И. Марчугай, КПСС-эй ЦК-гай пропагандын таһагые даагшын нэгэдэхи орлогшо В. Г. Захаровай болон бусадай хэлэһэн үгэнүүд соо тэмдэглэгдээ. Энэ темээр жэл бүри 8 миллион лекци уншагдадаг байна. Технико-экономическа, байгаали шэнжэлгын эрдэмэй, хүдөө ажахын шэглэлэй арадай университедүүдтэ 3 миллион шахуу хүн һурана.

Лекционно пропагандын ашаг үрэ дээшэлүүлхэ хэмжээнүүдые пленумдэ хабаадагшад хараалба. Тэрэ арадай ажахын гол шухала зорилгонуудые шиидхэлгэдэ, техническэ хэмжээе дээшэлүүлгэдэ, бүтээн гаргагдаһан продукциин шанарые һайжаруулгада, ажахы эрхилэлгые гуримшуулгада али болохоор нүлөөлхэ ёһотой. Тусхай зорилготой комплексно программануудые, нэн түрүүн Элшэ хүсэнэй ба Эдеэ хоолой программануудые бэелүүлхэ арга олгоһон лекционно пропагандада анхаралаа ехээр хандуулха шухала.

(ТАСС).

НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИ

МОСКВА. (ТАСС). «КПСС-эй XXVI съезд, КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) ба удаадахи Пленумүүд, хүдэлмэришэн ангиин болон колхозно таряашадай ёһотой халаанине бүрилдүүлэн хүмүүжүүлгын гол шухала зорилгонууд» гэһэн научно-практическа конференци мартын 28-да хүдэлмэреэ дүүргэбэ.

Совет хүдэлмэришэнэй үзэл сурталай—сэдьхэл бодолой һайн һайхан шэнжэ шанарнуудые совет залуушуулда хүмүүжүүлхэ хүдэлмэрине нарижуулан һайжаруулгын асуудалнууд тэрээн дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Һургуулинуудай ба үйлэдбэриин хоорондохи холбоо барисаае бэхижүүлхэ, залуушуулые хүмүүжүүлгэдэ ажалша коллективүүдэй үүргэ дээшэлүүлхэ талаар тодорхой дурадхалнуудые конференцидэ хабаадагшад оруулһан байна.

ШАГНАЛ

Буряад совет литературада габьяатай байһанайнь түлөө уран зохёолшо, СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Цыден-Жап Арсаланович Жимбиевтэ **«Буряадай АССР-эй арадай уран зохёолшо»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум олгобо.

Буряад совет литературада габьяатай байһанайнь түлөө поэт, СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Андрей Григорьевич **Румянцевта** **«Буряадай АССР-эй арадай поэт»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум олгобо.

Буряад совет литературада габьяатай байһанайнь түлөө прозаик Ким Николаевич **Балковта**, прозаик Цырендоржи Раднаевич **Галановта**, прозаик Владимир Васильевич **Корнаковто**, прозаик Владимир Гомбожапович **Митыповтэ**, поэт Чимитрыгзын Намжилович **Намжиловта**, поэт Владимир Константинович **Петоновто**, прозаик Ольга Васильевна **Серовада**, поэт Анатолий Владимирович **Щитовто** **«Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум олгоо.

• • •

Буряад совет литературада габьяатай байһанайнгаа түлөө, Буряадай АССР-эй Уран зохёолшодой холбооной байгуулагдаһаар 50 жэлэй ойтой дашарамдуулан, драматург Намжил Гармаевич **Балдано**, прозаик Раиса Васильевна **Белоглазова**, поэт Цэдэн Галсанович **Галсанов**, прозаик Константин Григорьевич **Карнышев**, поэт Владимир Бадмаевич **Намсараев**, поэт Цокто Номтоевич **Номтоев**, прозаик Сергей Сультимович **Цырендоржиев**, прозаик Доржи Осорович **Эрдынеев** гэгшэд Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй **хүндэлэлэй грамотануудаар** шагнагдаа.

• • •

Капитальна барилгада ехэ габьяатай байһанайнь түлөө «Жилгражданстрой» трестын барилга-хабсаралгын 1-дэхи управлениин дархашуулай бригадир Алексей Ефимович **Островерховто** **«Буряадай АССР-эй габьяата барилгашан»** гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиум олгобо.

ПАРТИЙНА КОМИТЕДҮҮДЭЙ АНХАРАЛДА

КПСС-эй обкомой пропаганда ба агитациин таһаг 1984 оной хоёрдохи кварталда үнгэргэгдэхэ ниитэ полит-үдэрнүүдэй темэнүүдые баталба.

Апрелиин 19-дэ — «Ленинэй хэрэгүүд хэтэдээ мүнхэ, илан мандаха».

Майн 17-до — полит-үдэрэй темэнүүд КПСС-эй горкомууд болон райкомуудай дурадхалаар.

Июниин 21-дэ — «Буряад орон СССР-эй аха дүү арадуудай бүлэдэ» (Буряад ороной Россин гүрэнэй бүридэлдэ һайн дураараа ороһоор 325 жэлэй ойдо).

Пропагандистнуудай һуралсал

КПСС-эй Улаан-Үдын горком теоретическэ семинарнуудай пропагандистнуудай болон партийна эхин организацинуудай семинар һаяхан үнгэргэбэ.

Энэ һуралсалда хабаадагшад Зүүн Сибириин технологическа институдай доцент, экономическа эрдэмэй кандидат Е. В. Николаевагай «Олониитын ажалай эдэбхи үүсхэл урмашуулга», түс институдай доцент, эрдэмэй кандидат Л. Ц. Бадмаевай «Хүнүүдэй ажабайдалай шухала хуби болохо ажал дээрэ түрүү онол аргануудые нэбтэрүүлэн бэелүүлгэ», партиин обкомой лектор Ю. П. Болдоновой «СССР-эй дотоодын ба уласхоорондын байдал» гэһэн лекцинүүдые ехэ анхаралтайгаар шагнаба. Пропагандистнууд өөһэдынгөө хүдэлмэриин дүй дуршэл халан абалсаһан, һанамжа дурадхалнуудаараа андалдаһан байна. Илангаяа Улаан-Үдын шэлэй заводой эрхим пропагандист Е. С. Божедомов зохёохы ажалай түсэбэй ёһоор яажа хүдэлдэг тухайгаа дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ, эндэ байгшадай ехэ һонирхол татаба.

КПСС-эй обкомой Политическэ гэгээрэлэй байшангые даагша А. С. Баинов байгша ондо политическэ ба экономическа һуралсалай түгэсхэлэй хэшээлнүүдые яажа үнгэргэхэб гэжэ ехэ һонирхолтой хөөрөө хэһэн байна.

Семинарта хабаадагшадта «Пропагандист», «Пропагандист ба социалис мүрысөөн», «Бригадна подряд — арадай ажахыда» гэһэн баримтата фильмүүд харуулагдаба. Тиигэжэ городой пропагандистнуудай ээлжээтэ һуралсал аша үрэтэйгөөр түгэсөө.

А. ДАШИДОНДОКОВ.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ПРОГРАММА — БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

ҮБЭЛЖЭЛГЭЕЭ ЭМХИТЭЙГЭЭР ТҮГЭСХЭХЭ

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй дүрбэдэхи жэлэй түрүүшын квартал эдэ үдэрнүүдтэ дүүрэхэнь. Энэ үнгэрhэн хугасаа соо мал ажалай продукци үйлэдбэрилгэ ба худалдалгые дээшэлүүлхэ, нинтын адууhа малай тоо толгойе олошоруулха, тэдэнэй ашаг шэмыень нэмээхэ талаар колхоз, совхозууд ямар арга боломжонуудые, арга нөөсэнүүдые хэрэглэжэ шадаагүйб гэжэ мүнөө хараха, сэгнэхэ ёhотойбди.

Хэнайшье мэдэhээр республикын малшад hү гүрэндэ худалдаха гурбан жэлэйнгээ түсэбые 6, үндэгэ — 5 процентээр үлүүлhэн, ноохоёо дүүргэhэн байна. Энэ үрэ дүнгүүдые туйлалгада Хойто-Байгалай, Бэшүүрэй, Мухар-Шэбэрэй, Зэдын районууд хубитаяа нилээд оруулаа. Бэлэдхэлэй пунктда ноохо худалдаха гурбан жэлэйнгээ түсэбые 6 процентээр үлүүлhэн, Хяагтын, Мухар-Шэбэрэй, Бэшүүрэй районуудые онсолон тэмдэглэхээр.

Һүүлэй жэлнүүдтэ тохёолдоhон бэрхэшээлтэ байдал колхоз, совхозуудай мал ажал эрхилхэ хэрэгтэ ехэхэн нүлөө үгөө. Нэн түрүүн продукци үйлэдбэрилгэдэ яhала hаад ушаруулhан байха юм. Эдэ бүгэдэhөө боложо, нёдондо hү, ноохо, мяха үйлэдбэрилгэ арбадахи табан жэлэйхидэ орходоо нилээд доошолhон байна. Илангаяа гүрэндэ мяха тушааха гурбан жэлэй түсэбэй дүүргэлтэдэ ехээр нүлөөлөө. Эбэртэ бодо малай, хонидой толгой олошорногүй.

Манай республикын эрхэ байдалда нинтын малай үбэлжэлгэ аяар 220 — 240 үдэрэй туршада үргэлжэлдэг юм. Жэлэй туршада абтадаг бүхы мяханай 58 процентнь, hүнэй 60 процентнь энэ хугасаа соо үйлэдбэрилэгдэдэг байна. Ушар иимэhээ энэ үбэлжэлтые эмхитэйгээр үнгэргэхэ хэрэгтэ партийна, совет, хүдөө ажахын органууд анхаралаа ехээр хандуулдаг.

Республикын ажахынууд үбэлэй hарануудта дүн хамта 37,6 мянган тонно мяха, 93,4 мянган тонно hү, 116 миллион үндэгэ абажа, гүрэндэ 38,4 мянган тонно мяха, 75,5 мянган тонно hү, 104,5 миллион үндэгэ тушааха ёhотой. Үнеэн бүриhөө 1060 килограмм hү hааха, 90,9 мянган тугал, 700 мянган хурьга, 115 мянган поршоонхо, 7,7 мянган унага абаха зорилго малшадай урда табигданхай.

Эдэ бүгэдые бэелүүлхэ талаар Хүдөө ажахын министерство хэмжээ ябуулгануудые саг соонь абаhан байха юм. Нэн түрүүн тэжээл буйлуулгада онсо анхарал хандуулагдаа. Энэ жэлэй үбэлжэлгэдэ республикын адуу мал 70 процент үбhэ тэжээлээр хангагдаhан hаа, харин Ахын, Баунтын, Захааминай районуудай мал оройдоол 13,6 — 46 процент тэжээлтэй байгаа.

Мүнөө ажахынуудта дүн хамта тэжээл буйлуулдаг 481 цех, тэдэнэйнь 375-ниинь hүнэй фермэнүүдтэ хүдэлгэгдэнэ. Үбэлжэлгын эхинhээ хойшо бүхыдөө 96,7 мянган тонно тэжээл, 88 мянган тонно шанаржуулагдан буйлуулагдаhан талха тарианай зүйл, 83,4 мянган тонно хэршэгдэhэн hоломон, 7 мянган тонно нарhанай шэлбүүhэн малда эдюулэгдээ.

Эдэ бүгэдэ яhала hайн нүлөө үгөө гэхэ байнаб. Юуб гэхэдэ, үнгэрhэн табан (октябрь—февраль) hара соо 3300 толгой тугал, 3900 поршоонхо, 95 унаган олоор абтаа, мүнөө бүхыдөө 580 мянган хурьган түлжүүлэгдэнэ. Эгээл томо районуудай нэгэн зэдынхид hүүлэй мэдээгээр 115,8 мянган хурьга абаад, томо болгожо байна. Мухар-Шэбэрэй, Сэлэнгын, Хяагтын районуудта 50—66 мянган хурьган абтанхай. Хонишодой 60 гаран бригаданууд зуутанай зэргэдэ гараа. Эдэнэрэй дундаhаа Үдын совхозой суута хонишон Г. М. Бимбаев, Хурамхаанай совхозhоо С. Н. Банаева, Сэлэнгын районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозhоо Д. Д. Будаева болон бусадые нэрлэжэ болоно.

Үнгэрhэн табан hара соо hү үйлэдбэрилгэ яhала дээшэлhэн байна. Мартын 20-ной байдалаар нёдондохи үбэлжэлгын үедэ туйлаhан үрэ дүнгүүдтэ орходоо 1890 тонноор ехэ hүн hаагдаа гэхэ гү, али 3,3 процентээр ургаа. Хэжэнгын район hү hаамаа 23 процентээр, ахынхид 1,5 дахин дээшэлүүлhэн байха юм. Хяагтын районой ажахынууд hү үйлэдбэрилгээ 15,1 процентээр дээшэлүүлжэ, гүрэндэ сагаан эдеэ тушааха нэгэдэхи кварталайнгаа түсэбые болзорhоонь урид бэелүүлээ. Эдэнэр кварталай дүүрэтэр түсэбhөө гадуур тоhоной заводто 250 тонно hү худалдахаар хараалаа.

Гэхэтэй хамта Яруунын, Хурамхаанай, Сэлэнгын, Улаан-Үдын районуудай hүнэй фермэнүүд hү hаамаа дээшэлүүлхэ талаар мүртэй хүдэлмэри ябуулнагүй. Эдэнэр байгша ондо үбhэ тэжээлээр hайнаар хангагданхай, тугал олоор абажа байhан аад, сагаан эдеэ үйлэдбэрилгээ нёдондонойхидо орходоо нилээд доошолуулаа.

Иимэ шалтагаануудhаа боложо, мүн дээрэ дурсагдагша районуудай энэ шухала хэрэгтэ hаналаа хандуулаагүй дээрэhээнь республика бүхыдөө гүрэндэ hү худалдаха нэгэдэхи кварталайнгаа түсэбые бэелүүлхэнь бэрхэтэй болонхой. Теэд hүүлэй үедэ олохон ажахынуудай саг соогоо хэмжээ абаhандань, hү hаамынь зарим тэды нэмэжэ эхилбэ. Хэрбээ бүхы фермэнүүдэй ажалаа ондоогоор эрхилжэ, hаамхай үнеэдээ зүбөөр эдеэлүүлээд, харууhалаад байгаа hаань, энэшье түсэб амжалтатай дүүргэгдэхэ hэн.

Мүнөө бидэ республикаараа үдэр бүри 368 тонно hү тоhоной заводто тушаанабди, түсэбөө дүүргэхын тула 407,6 тонно сагаан эдеэ худалдаха ёhотойбди. Ушар иимэhээ район бүхэн hү тушаалгаяа эрид дээшэлүүлхэ болоно. Жэшээлхэдэ, Баргажанай район үдэртэ 13 тонно худалдадаг hаа, тэрэнээ 4 тонноор, Улаан-Үдынхид 7,3 тонноор дээшэлүүлхэ ёhотой. Иимэ даабаринууд район бүхэндэ үгтэбэ.

Республикын олохон ажахынууд үбhэ тэжээлээр хэды тулюуршье hаа, мяха үйлэдбэрилгээ дээшэлүүлжэ байнхай. Зарим колхоз, совхозуудай мал адуулагшад даалгагдаhан малайнгаа толгой бүриин шэгнүүрые сүүдхэдэ 800—1000 граммаар нэмээнэ. Жэшээлхэдэ, Охин-Булагай совхозой үхэршэн В. М. Бердников, энэл районой «Дружба» колхозой мал адуулагша Р. Я. Сафонов гэгшэд хашараг, буруудайнгаа толгой бүриин шэгнүүрые сүүдхэдэ 1200—1300 граммаар нэмээдэг байна. Мүн тугалшадшье эдэнэрhээ холо гээгдэнэгүй.

Түрүүшүүлэй хэды иимээр хүдэлжэ байгаашье hаань, мяха үйлэдбэрилгэ мүнөөдэрэй эрилтэдэ харюусанагүй. Ушар иимэhээ энэ шухала хэрэгтэ «Птицепром» трест өөhэдынгөө хубитануудые оруулха ёhотой. Эдэнэрэй арга боломжонь нилээд ехэ. Мүнөө республика дотор үйлэдбэрилэгдэhэн бүхы мяханай оройдоол 18 процентнь трестын хубида тудана. Энэнь тон бага. Трестынхид саашадаа энэ талаар тодорхой хэмжээ абахаар болоо гэжэ hанагдана.

Мал ажалай продукци үйлэдбэрилгын технологи дээрэ тогтохомни. Залуу малые шахан таргалуулгые жэшээ болгон харая. Олохон ажахынууд энэ талаар технологиинь оройдоошье сахидаггүй. «Талецкий» совхоз тусхай мэргэжэлтэй ажахы аад, мүнөө болотор технологиёо түйсэд сахижа шаданагүй. Эндэ шахалгада табигдаhан малай тэжээлэйнь рацион бултандань тон адли. Эдэнэр рационоо табихадаа малай шэгнүүрыень, шахан таргалуулгын болзорыень хараада абанагүй.

Мал ажалай үйлэдбэриие эрид, саашадань хүгжөөхын, адууhа малай ашаг шэмыень нэмээхын тула бригадна подряд, поточно-цеховой гурим үргэнөөр хэрэглэхээр болоо. Үнгэрhэн жэлдэ оройдоол 12 фермэ поточно-цеховой гуримаар, hүнэй 33 фермэ, 576 малшад хамтын подрядаар хүдэлhэн байгаа. Эдэ түрүү онол аргануудай хэды ашагтай байhыень эндэ хэлэhэнэй үлүү.

Эгээл мүнөө үедэ нинтын малай үбэлжэлгые гарза хоролтогүйгөөр үнгэргэхэ гээшэ тон шухалада тоологдоно. Үнгэрhэн үбэлэй табан hара соо нёдондоной тэрэ үеынхидэ орходоо эбэртэ бодо малай, гахайн гарзань 3 процент, хониной 8 процент болоhон байха юм. Гарзалалгые hэргылхын тула тодорхой хэмжээнүүдые дары абаха ёhотой. Тиигээгүй hаа, адууhа малай ашаг шэмэнь эрид доошолхонь, үхэл гарзань олошорхонь, илангаяа түл түрэсэдэ онсо анхарал хандуулха болоно. Үлбэр муу, үбшэ хабшан малые саг соонь ондоо харууhанда табиха, эдээндэ тэжээл ехээр үгэхэ хэрэгтэй.

Эдэ үдэрнүүдтэ үнеэдэй hү шэмыень доошолуулжа огтолон болохогүй. Тэжээл буйлуулдаг бүхы цехүүдээ, тэжээл хэршэдэг техникээ дүүрэн хүсэндэнь хэрэглэхэ ёhотой.

Үйлэдбэрилэгдэhэн продукциингаа шанарта үдэр бүхэндэ онсо анхарал хандуулагдаха болоно. Олохон колхоз, совхозуудта hүнэй шанарыень тодорхойлхо лабораторинууд хүдэлгэгдэнэгүй. Хурамхаанай, Яруунын, Түнхэнэй районуудта лабораторинууд муугаар хүдэлнэ. Эдэ ажахынуудай hүн шалгагданшьегүйгөөр тоhоной заводуудта эльгээгдэхэдээ, тоhолигынь доогуур абтана. Ингэжэ хүдэлхэ сагнай hалаа гэжэ эдэ районуудай хүтэлбэрилэгшэдтэ үшөө дахин hануулхаар болоо.

Тэжээлэй хомор болоhон үедэ харгада хэрэглэхэ гээшэ тон шухала. Тиимэhээ хабарай сагта бүхы hубай малаа холын hайн бэлшээридэ гаргахын тула саг зуурын байрануудые түхеэрхэ хэрэгтэй.

Зуhалангай байрануудые, дал хорёонуудые заhабарилха талаар хүдэлмэри нилээд ехэ.

Полинууд дээрэхи hолоомо суглуулга мүнөө болотор дүүрээдүй байhаар. Иимэ байдалтай эбсэшэгүйгөөр тэмсэхэ ёhотойбди.

Саашадаа зуhаланда орохо бэлэдхэлэй хүдэлмэриие эмхитэйгээр үнгэргэhэнhөө, зунай бэлшээриин үеые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэhэнhээ энэ жэлэй дүн сэхэ дулдыдаха.

В. ДАРХАНОВ,
республикын хүдөө ажахын министр.

НЭМЭЛТЭ НӨӨСЭНҮҮДЫЕ АШАГЛ...

СОВЕТСКЭ РАЙОНОЙ АРАДАЙ АЖАХЫН ТҮРҮҮШҮҮЛЭЙ СЛЁДЬОО

Ниислэл хотымнай Советскэ районой промышленностиин, транспортын, хэлхеэ холбооной, ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангалгын предприятинуудай, үйлэдбэриин бэшэ hалбаринуудай эмхи зургаануудай коллективүүд үнгэрhэн жэлдэ яhала hайн дүнгүүдые туйлаад, байгша онойшье эхинhээ эршээ hуладхангүй ажаллажа байна. Һаяхан үнгэрhэн Советскэ районой үйлэдбэриин түрүүшүүлэй слет дээрэ КПСС-эй райкомой секретарь **А. С. Ковалевой** элидхэлые, мүрысөөндэ илагшадай үгэнүүдые шагнаад байхадаа, иимэ тобшолол хэхээр байгаа hэн.

Промышленна предприятинууд продукци худалдалгаар 1983 оной түсэбые 103,4, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгээр — 101,5 процент дүүргэhэн байна. 1982 онойхитой сасуулбал, үйлэдбэриин хэмжээн 3,7, ажалай бүтээсэ 5,3 процентээр дээшэлээ. Жэлэй дүнгөөр түсэбhөө гадуур 3 миллион 17 мянган түхэриигэй продукци үйлэдбэрилэгдөө. «Электромашина», шэлэй заводуудай, харадаггүйшүүлэй обществын hуралсал-үйлэдбэриин предприятиин коллективүүд эрхим hайн дүнгүүдые туйлаа.

Үйлэдбэриин баазые hэльбэн шэнэлхэ, түрүү технологи, эрдэм ухаанай туйлалтануудые нэбтэрүүлхэ талаар хэмжээнүүд абтажа байгаа. Үйлэдбэриин 438 шэнэ түхеэрэлгэ тодхогдоо, 61 түхеэрэлгэ шэнэлэн hайжаруулагдаа. Продукциин, хубсаhанай 68 шэнэ зүйл гаргагдадаг болоо. Эрхим шанарай продукциин хуби 27 процентдэ хүргэгдөө.

Экономическа хүдэлмэриин хэмжээн дээшэлнэ. 1983 оной түсэбhөө гадуур 1991 мянган түхэриг ашаг олзо абтаа. Материал, түүхэй эд, элшэ хүсэ алмаха талаар район зарим тэды амжалтатай. Түмэрэй хаядаhа тушааха түсэб болзорhоо урид дүүргэгдээ.

Транспортын предприятинууд ашаа зөөлгын түсэбые 103,7 процент дүүргэhэн байна. Районой хэлхеэ холбоошод олзо абаха түсэбөө 103,4 процент бэелүүлжэ шадаа.

Барилга-хабсаралгын хүдэлмэриин хэмжээн урда жэлэйхидэ орходоо нэмээ. Судна бүтээлгын, шэлэй заводуудай хүдэлмэришэд байрын шэнэ гэрнүүдтэ ороhон байха юм. Болбосон түхэлтэй болгохо хүдэлмэридэ район дотор 2 миллион тухай түхэриг гаргашалагдаа. Республикын оин баярай жэлдэ энэ хүдэлмэри илангаяа эршэтэйгээр ябуулагдаа юм.

Эдэ амжалтанууд районой партийна, ажахын органуудай тодорхой шэглэлтэй, эб нэгэн хүдэлмэриhөө эхитэй ха юм. Тэдэнэй оролдолгын ашаар республикын ойн баярай урда тээ дэлгэрhэн социалис мүрысөөндэ 465 бригада, 207 цех болон участок хабаадаа hэн. Һайндэрэй хүндэлэлдэ 50 түрүү хүдэлмэришэд, инженернүүд хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртэжэ, 118 хүн республикын Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй Грамотануудаар шагнагдаа. Нёдондо жэлэй 3-дахи кварталай дүнгөөр тоосоото-hунгалтын конференциин урда тээ район КПСС-эй горкомой, горсоведэй дамжуулгын Улаан тугаар шагнагдаhан байна. Жэлэй дүнгөөр район город соогоо хоёрдохи hуурида гараhан байна.

Социалис мүрысөөнэй үедэ хүн зоной эдэбхи хэшээлые улам нэмээхэ удхатай шэнэ үүсхэлнүүд район соо мүндэлжэ байгаа. Эдэ үүсхэлнүүдые 5000 гаран хүдэлмэришэд дэмжээ. Мүнөө үедэ табан жэлэй 3,5 жэлэй түсэбые 300 хүн, 4 жэлэйхиие — 170 хүн, 5 жэлэйхиие — 14 хүн дүүргэнхэй.

Судна бүтээлгын заводой инструментальна цехэй, авиапредприятиин 3-дахи эскадрилиин, 2-дохи СМУ-гай «2-дохи участогай, горпромторгын 38-дахи магазинай, «Баргажан» ресторанай поварнуудай коллективүүд мүрысөөнэй түрүү зэргэдэ дабшана.

СССР-эй Верховно Соведэй hунгалтын хүндэлэлэй социалис мүрысөөндэ оролсон, районой ажалшад үнэтэ үүсхэлнүүдые дэбжүүлээ. Байгша ондо хэлсээнэй ёhоор продукци үйлэдбэрилхэ түсэбые 100 процент дүүргэхэ, түсэбhөө гадуур соелой-ажаhуудалай эд бараа гаргаха гэhэн үүсхэл «Электромашина» заводой коллектив дотор түрөө. Нёдондо жэлшье «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденто тус заводойхид урмашама дүнгүүдые туйлаа. Энээн тухай следто хабаадагшадта заводой фрезеровщик **Т. С. Горский** элидхэлэн байна. Жэшээнь, нормативна сэбэр продукци үйлэдбэрилхэ 1983 оной түсэб 106,2 процент дүүргэгдээ. 1982 онойхидо орходоо ажалай бүтээсын 17,8 процентээр дээшэлээ hаань, салин хүлhэн 5 процентээр лэ нэмэhэн байха юм. Ингэжэ ажалай бүтээсын, салин хүлhэнэй ургалтые холо ахиhаниинь партиин мүнөө үедэ табидаг эрилтэнүүдтэ лаб харюусана бшуу. Нарин тоосоотойгоор хүдэлhэнэй ашаар нёдондо жэл эндэ 1 миллион 741 мянган түхэригэй ашаг олзо абтаа. Заводой 21 хүн 1985 оной тоосоогоор ажаллажа байнхай. Байгша ондошье коллективэй урда ехэ зоригонууд табигданхай. Жэшээнь, үйлэдбэриин хэмжээн 11 процентээр, арадай хэрэглэлэй эд бараа бүтээн гаргалга 20 процентээр ургаха ёhотой. Иимэ ургалта хангахань амар бэшэ. Теэд жэлэй эхинhээ үнгэрhэн үеын дүнгүүд эдэ зорилгонуудай дүүргэгдэхэ байhые лаб гэршэлнэ.

Районой hуралсалай эмхи зургаанууд муу бэшэ дүнгүүдые туйлана гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ. Бүхэсоюзна мүрысөөндэ илаhанай түлөө Буряадай багшанарай институт РСФСР-эй Гэгээрэлэй министерствын дамжуулгын Улаан тугта хүртөө. Һургуулиие хубилган шэнэлэлгэ тухай КПСС-эй ЦК-гай проектые районой багшанар зүбшэн хэлсэжэ, энээнhээ уламжалан hуралсал-хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие саашадань hайжаруулха арга замуудые бэдэрнэ. КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэ багшанарай коллективүүдэй гол шухала зорилго болоно гэжэ 2-дохи дунда hургуулиин директор **В. И. Корытов** хэлэбэ. Бидэндэ эгээл үнэтэ баялиг — үхибүүд даалгагданхай. Тиимэhээ үзэл сурталай талаар залуу үетэнэй үнэн сэхэ байлгые али болохо аргаар хүмүүжүүлхэ үялгатайбди гэжэ үгэ хэлэгшэ онсо тэмдэглэбэ.

Советскэ районой арадай ажахын хүгжэлтэдэ горитой hаад ушаруулдаг дутуу дундануудта следто хабаадагшадай анхарал хандуулагдаа. Предприятинуудые шэнэлэн hэльбэхэ, шэнэ техникэ, технологи түргэнөөр нэбтэрүүлхэ хүдэлмэри хангалтагүйгөөр ябуулагдана. Мүнөөдэрэй байдалаар район дотор тодхогдоогүй 79 түхеэрэлгэ тоологдоно. Байhаншье түхеэрэлгэнүүд хүсэд ашаглагданагүй, халаанаар ашаглалгын коэффициент бага. Жэшээнь, Кировэй нэрэмжэтэ түмэр хэрэгсэлнүүдэй заводто иимэ байдал тохёолдонхой, Байгша оной эхинhээ шэлэй, пивын заводууд гээгдэлдэ оронхой. Ажалай бүтээсэ дээшэ...

Б ҮРИ hаяын үдэрнүүдэй нэгэн бэлэй. Сагай үшөө эртэ байбашье, мантан томо гэрэй хэдэн дабхараар хүлгөө шууяатайхан hэн. Адаглахада, ажалайнь хаhа эхилээдүй хэбэртэй. Тиигэбэшье, хүн зон олон, элдэб хөөрэлдөөнүүд болоно, зарим үедэнь хоорондоо ооголождожошье байгаад, бэе бэеэ шоглоод, энеэдэ зугаа гаргаадшье абанад. Тэдэнэй дундуур наринхан, шамбай бэетэй, дүүрэн сагаан шарайтай, ухаансар хүхюун харасатай нэгэ эхэнэр шамдууханаар дээшэ доошоо гэшхэлнэ. Тиихэ зуураа үе үе болоод лэ ябууд дундаа шахуу гэрэй ханые тоншосогоон байжа, оодо уруугаа шэртэн харана, юушьеб даа багахан саарhан дээрэ тэмдэглээд абана. Тухайлхада, ажал хэрэгээ хүсэд мэдэхэ, дүршэлтэй мэргэжэлтэ гэжэ ойлгомоор даа. Тиигээд уданшьегүй хараhаар лэ байтарнай, тэндэ ябагшад гэнтэ таража, үндэр томо гэрэй доодо дабхарай таhалга буруу хоёр гурбаараа таhаржа ябашаба.

— Зай, бү ехээр гайхагты, ээлжээтэ «планеркомнай» үнгэрбэ гээшэ, — гээд манай гайхалые таahан мэтэ үнөөхи эхэнэрнай энеэбхилэн, тайлбарилжа эхилбэ. — Үсэгэлдэр хэhэн ажалайнгаа шанарые шалгаба ха юмбибди. Би мүнөөдэр шалгалтые толгойлбо гээшэб, хаана, юунэй нэмэжэ хэгдэхые тэмдэглэжэ абабаб. Хэнэй гэмээр шанар муутайгаар хэгдээб, тэрэл өөрөө сүлөө саг оложо заhаха ёhотой юм. Ингэжэ үдэр бүри хэhэн ажалаа шалгажа, шанарай түлөө тэмсэнэбди... Хэhэн, бүтээhэн юумэн бүхэмнай хүнэйл нюдэн дээрэ ха юм. Харыт, үзыт...

Ингэжэ гүн сэдьхэлhээ нилдамханаар хөөрэжэ байгаашамнай Улаан-Үдын гэр барилгын комбинадай суута штукатур-шэрдэгшэ нүхэр Оголева гээшэ. Инна Александровна коммунист хүн, олон тоото барилгашадай дунда мэдээжэ болоhон, ажалша нүхэдэйнгөө, илангаяа коммунистнуудай дунда хүндэтэй. Тээсгэн боложо үнгэрhэн областной партийна конференцидэ хабаадажа, тэрэнэй удха түгэлдэр үгэ хэлэхыень hанабаб.

— Ажал хүдэлмэридэмнай гүйсэд хэрэглэгдээгүй арга боломжонууд үшөөл олон, — гээд нүхэр Оголева тобшолоо hэн. — Мэргэжэлтэд бүхэнэй ажалые наринаар эмхидхээд, барилгын материалнууд болон зэр зэмсэгүүдээр саг соонь хангаад, ажалай таарамжатай зохид эрхэ байдал байгуулаад байбал, коллективэй ажалай бүтээсые бүхы дээрэнь 45—50 процентээр дээшэлүүлхэ аргатай...

Нээрээшье, Инна Алек-

ЭХЭ МЭТЭ ЭНХЭРГЭН

сандровна энэ тэрэ уряа табяад, үүсхэл гаргаад миил hуудаггүй, hарбайhанаа ябаашье абахын, хэлэhэндээ эрхэ бэшэ хүрэхын түлөө үсэд нэтэрүүгээр оролдожо байдаг заншалтай эхэнэр юм. Энэ дэмбэрэлтэ hайхан ёhо гуримынь тэрэнэй ажабайдалhаа болон ажал хэрэгүүдhээ эли тодоор харагдана.

— Барилга дээрэ ерэhээр 28 жэл болобоб, — гэжэ омогорхон хөөрэнэ. — Анханда миил hурагшаар ороо hэм. — Хэдэн юумэ шудалааб. Энэ үе соо жииирэй шулуушанай, шэрдэгшын, штукатурай ажал хүсэд шудалагдаа. Мүнөөшье түрүү дүй дүршэлые хаража, шудалжал ябагшаб, өөроешье залуушуулые hургагшаб...

— Хүндэшье хандахадаа налгай зохид зан абаритай, — гэжэ штукатурнуудай бригадир нүхэр Кулинец магтана. — Зарим нэгэнэй юуншье гэжэ хэлэхэдэнь даамгайгаар тэсээд лэ байдаг агша. Хүн бүхэндэ эхэ мэтэ энхэргэн хандаха. Зүгөөр нэгэ хэлэбэл тэрэнээ хүсэлдүүлэнгүй hалахагүй. Одоол эндэ танай, манай гэхэгүй, сэхэ руунь табижархёод байха даа. Хэды тиигэбэшье нүхэрэй ёhоор, хүндэ хүшэр сагта туhалдаг, hанааень заhажа, зоригыень үргэлсэдэг, — гэжэ тобшолоод, Владимир Николаевич гэрэй нэгэ таhалга руу уриба.

...Дээдэ дабхарай хэдэн таhалга соогуур ялагар, салагар даа, нюдэ ялбама гэхээр. Шарахан шэрышье үнэр хамар руу сорьёлно.

— Энэл даа Инна Александровнагай хэhэн хүдэлмэри, дууhан харагдажа байна, — гээд бригадир үгэеэ үргэлжэлүүлнэ. — Эдэшни тоогой түлөө тэмсэхээ болиhоор үнинэй юм. Мүнөө гансал шанар тухай хөөрэлдэдэг болонхой. Тугаархана харана бэлэйт, шанар тухай зугаалжа байхыень. Үзэхэт даа, эдэшни удаан болонгүй шанарай талааршье эрид хубилалта хэхэ байха...

— Ямаршье гэрэй эгээн дээдэ дабхарай штукатурка түрүүн хэгдэнэ. Доодо талые, подъезднүүд болон подвал штукатурдажа дүүргэтэр, 3-4-5-дахи дабхарай хананууд хатадаг. Тиихэтэй сасуунь шэрдэлгын хүдэлмэри эхи.дэг. Ингэжэ «тойроод» хүд.лхэдэ бүтээсэ ехэтэй байдаг. гэрэй досоохи ажал хойно хойноhоо таhалгаряагүй хэгдэдэг, — гэжэ Инна Александровна өөрынгөө дүй дүршэлэй зарим нэгэн «нюусые» ойлгуулна.

Үнэндөө, энэнь зүйтэйшье ха. Иимэ ажалай эмхидхэл таарамжатай. Тон богонихон саг болзорто гэр байранууд штукатурдагдана, шэрдэгдэнэ. Тиимэhээ энэ бригадын бүтээhэн ажал хододоо hайн сэгнэлтэтэйгээр тушаагдадаг байна. Энээнэй гол шалтагааниинь гэхэдэ, тэдэнэр бүтээhэн ажалаа шанарайнь зэргээр сэгнэдэг, согсолдог юм. Тиихэдээ өөhэ-

ШЭНЭ ГУРИМААР

Онохойн модоной промышленна комбинадай транспортна участогай модо зөөдэг жолоошодой бригаданууд предприяти соогоо түрүүлэн бригадна подрядай гуримда ороhон юм. 9—15 шофернуудhаа бүридэhэн 8 бригада эмхидхэгдэнхэй. Эндэ хоёр комплектнэ гушан автопоезд жолоологдоно.

Бригадир бүхэн политическэ hуралсалай hургуулида ябадаг, хэшээлдэнь эдэбхитэйгээр хабаадалсадаг, эрдэм мэдэсээ, дүршэл шадабаряа дээшэлүүлхые оролдодог байhыень магтамаар. Ажалай эмхидхэлэй бригадна подрядай гуримда эгээл түрүүлэн Владимир Николаевич Савиновай хүтэлбэрилдэг коллектив ороhон юм. Удаа дараалан Борис Антонович Воронинод, Михаил Харитонович Акатовай, Михаил Яковлевич Дульскиин даадаг бригаданууд ажалай шэнэ гурим шэлэhэн байна.

Бригадна подрядай гуримаар хүдэлдэг бригадануудай гэшүүдэй ажалай журам эли бодо бэхижэhэн, бэе бэеэ халан ажаллаха мэргэжэл шадабаритай болоhон байна. Коллектив бүхэндэ эбтэй еетэй, хани нүхэсэлэй оршон байдалай тогтонижоhон ушарые тэмдэглэнгүй гарахын аргагүй. Гэхэ зуура даажа ябаhан техникэдэ угаа ханамжатайгаар, эзэн ёhоор хандадаг болоhониинь ехэ hайшаалтай байдаг.

Ажалай эмхидхэлэй бригадна подрядай гуримда ороhон коллективүүд 1983 оной түсэбтэ даабари болон абаhан социалис уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэ. Энэ жэлэй эхинhээ бүри эршэтэйгээр хүдэлнэ.

Ц. ЦЫБАНОВ.

Загарайн район.

ТАРЯАЛАН ҮРИТЭЙ ҮЛЭХЭГҮЙ

Шиидхэгдээгүй ехэ хэрэг. Тарилгашанда магтаал. Наг шэбхэ бурханиие мэхэлхэ. Ургасын гол нөөсэ хүсэн

Газарай үрэжэл тухай hаналаа табилгаhаа бүри шухала юумэн гэжэ газар таряалангай ажахыда байхагүй. «Бүхы хүн түрэлтэнэй хамтын хэрэг» гэжэ энэ асуудалые минеральна үтэгжүүлгэнүүдээр болоhон уласхоорондын конгресс (Москва, 1976 он) нэрлэhэн байна. «Агрономида эгээн ехэнь», — гэжэ тэрэниие бүхэсоюзна агрономическа зүблөөн (1980 он) тодорхойлоо hэн.

Газар — бүхы юумэнэй эхиниинь ба үндэhэ hууринь мүн. Тэрэнэй шадалынь, хүрьhэнэй хүсэниинь мүнөөнэй ба ерээдүйн ургаса ямар байхаб гэжэ түбхын түрүүндэ тодорхойлхо гээшэ. Мүнөө үедэ хабарые угтажа байхадаа, бидэнэр манай тарилгашадта, газар таряалангай хүдэлмэрилэгшэдтэ, химижүүлгын албатанда баясхалан хүргэхэ ёhотойбди. Тэдэнэр лэ нойрhоо hэрижэ байhан таряалангай үрэжэлые горитойгоор арьбадхана ха юм. Үнгэрhэн жэлдэ ороной таряалан дээрэ 1 миллиард 126 миллион тонноhоо үлүү органическа үтэгжүүлгэ гаргагдаа. Энэнь хэзээ хэзээнэйхиhээ ехэ болоно.

Бүхы союзна республиканuудта (Узбекистанhаа бэшэндэ) тэрэ дээшэлүүлэгдэhэн байна. Россин Федерациин болон Армениин ажахынуудта жэлдээ тэрэ 10 процентээр, Белоруссида — 18, Азербайджанда — 32 процентээр ехэ болгогдоо. Ажалай эршэ гол түлэб баримталагдана. Энэ жэлэй үбэлэй hарануудта таряалан дээрэ үшөө 320 миллион тонно нютагай үтэгжүүлгэ зөөгдөө. Краснодарай хизаарта, Дагестанда, Хойто-Осетидэ, Татарта, Тувада, Яхадта; Липецкэ, Омско, Мурманска болон бусад хэдэн областьнуудта энэ хүдэлмэри урдынхиhаа нилээд хурданаар ябуулагдана.

Зүгөөр зарим районуудта үтэгжүүлгэнүүдые зөөлгын хэмжээн мүнөө бага боложо байна. Эндэ сагай уларил — гэнтэ ороhон саhан ба мүльhэтэлгэ hаад хүргэжэ болоо. Тэрэниие сарахын аргагүй ааб даа. Сагай уларилтай таарагдаха, хагсууе дабаха хэрэгтэй. Тиигэжэ алдаhанаа тэхэрюулхэ шухала.

Энэ талаар hайн жэшээнүүд үсөөн бэшэ. Жэшээнь, Украинын хэдэ хэдэн районуудай хээрын харгые оройтожо ерэhэн шуурган хүр саhаар даражархёо. Теэд энэ хагсуугай урдаhаа ажахынууд техническэ хүсэеэ хэрэглэжэ, транспорт нэмэжэ табяа. Тиигэжэ график алдагдаагүй: үрэжэлэй отрядууд үдэр бүхэндэ республикын таряалан дээрэ хоёр миллион шахуу тонно органика гаргажа байгаа. Энэнь урдахи үбэлэйхиhөө ехэ юм.

Газарые мүльhөөр хушажархёошье hаань, Литва, Латви болон Эстонидо үрэжэлэй конвейер таhалгаряагүй хүдэлгэгдэнэ. Харин Дунда Азиин зарим районуудта үнжэгайрhан үбэлэй аашануудай урдаhаа табиhан технологическа хэмжээ ябуулгануудынь хүсэд бэшэ байшоо: үтэгжүүлгэ зөөлгын ябаса хараата аалидаа.

Тарилгада үтэгжүүлгэhээ үлүүгээр нүлөөлдэг хүсэтэй юумые агрономи мэдэхэгүй. Ургасын хахадhаа ехэнхинь тэрээндэ тудана. Таряалан хэзээдэшье үритэй үлэхэгүй. Севооборот дотор органическа тонно бүхэниие нэгэ центнер таряагаар заабол «hэлгэдэг» байха юм. Энээнhээ ашаг үрэ ехэтэй юун байхаб, гаргашануудынь олон дахин үлүү ехэ олзоор харюулагдана. Һайн ээзэн ургасые хоёр дахин зөөдэг: таряаланда — наг шэбхэ, тэрэнэй оронд таряалан дээрэhээ ургаса абадаг гэжэ таряашанай сэсэн үгэнүүд баталдаг.

Хэды тиимэ байбашье, зарим газарта наг шэбхэеэ жалга жаама руу хаяжархидаг, олохон ажахынуудта тэрэниие суглуулха, хадагалха тусхай байра байхагүй. Фермэнүүдэй газаагуур лэ обоохойнууд хэбтэдэг.

Манай элинсэг хулинсагууд яhала сэсэн байгаа гэжэ тэмдэглэхыемнай хулисэгты. Тэдэнэрhээ hургаал абахада нүгэл...

...ССР. Хүн зоной эрилтэ хэ... хангаха, эд бараа зэбсэг ... зорилго КПСС-эй ЦК-гай ... Пленум дээрэ табигдаа ... съездын нэрэмжэтэ Мо... ...үйлэдбэриин нэгэдэлэй ...рилгые бэелүүлхын тула ехэ ... байна.

Могилевско нэгэдэл хадаа һалбариин предприятинуудай дунда эгээл томо предприяти болоно. Тэрэ сүүдхэдээ 350 мянган дүрбэлжэн метр элдэб янзын бүд нэхэжэ гаргадаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: электронно-үнгэ тааруулан хубаарилгын түхеэрэлгын оператор Людмила Бондина хүдэлжэ байна.

ТАСС-ай фотохронико.

...ЙДАЛЫЕНЬ ХАРЮУЛНА

...хүн дэмжээ һэн, — гэжэ заводой парткомой секретарь В. Фомичев хэлэнэ. — Заводой мэргэжэлтэд тус һалбариин эрдэм-шэнжэлэлгын институдта хандажа, бэелүүлэгдэхэ хэмжээ-ябуулгануудай дэлгэрэнгы түсэб зохёобо. Комплекснуудай ерээдүйн операторнуудые һургаха классуудта хэшээлнүүд эмхидхэгдэбэ.

Мүнөө тус үйлэдбэриин эгээл ажал ехэтэй участогуудта рободууд болон манипуляторнуудай 79 комплекс амжалтатайгаар хүдэлнэ. Хэрэгсэлнүүдые болбосоруулха, нэгэ хэбээр гартаха хэрэглэмжые тэдэнэр гүйсэд хангана. Гэбэшье рободууд хадаа хүдэлмэришэдэй тооень олошоруулангүйгөөр продукци гаргалгые ехэдхэхэ нэгэл зам болоно бшуу. Тиимэһээ рободуудта туһаламжа болгон, тоотой программна жолоодолготой хоёр зуун дүшэн станок эндэ тодхогдонхой.

— Иимэ техникэ роботокомплекснуудһаа юугээрээ һайн бэ гэхэдэ, тэрэ һураггүй бага газар эзэлдэг, — гэжэ заводой ахамад инженерэй орлогшо Ю. Кулев хэлэнэ. — Харин тэрэнэй бүтээсэнь ехэ. Программна жолоодолготой арба-арбан хоёр станок хангахын тулада үндэр мэргэжэлтэй токарь хэрэггүй. Һая арбадахиие дүүргэһэн үхибүүншье энээниие ябуулжа шадаха. Юрэ хэлэхэдэ, залуушуул рободуудые ба программна жолоодолготой станогуудые ябуулха хүдэлмэридэ ехэ дуратай юм.

Предприятиин хүтэлбэри ба партийна организаци залуу хүдэлмэришэдые дэмжэнэ. Тиин тус предприятида кадрнуудай асуудал шиидхэгдээ гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Үйлэдбэриин хэмжээн саг үргэлжэ ехэ болоно, харин хүдэлмэришэдэй тоо жэлһээ жэлдэ хороно.

Механо-болбосоруулгын уужам шэнэ цехтэ түрүүшын автоматизированиие лини тон һаяар ашаглалгада оруулагдахань. Тэрэ хэдэн рободуудһаа, арбаад станогууд болон дамжуулгын оньһонуудһаа бүридэнэ. Эндэ оройдоол гурбан хүн хүдэлхэ. Харин урдань эндэ бага бэшэ коллектив хэрэгтэй болохо байгаа.

Томо предприятиин техническэ талаар түргэнөөр шэнээр зэбсэглэгдэжэ байһан байдал иимэ. Ковровойхид яһала ехэ дүршэлтэй болоо гээшэ. Гэбэшье элдэб министерствын предприятинууд тус асуудалые ондо ондоогоор шиидхэнэ гэжэ тэдэнэр харана. «Арадай ажахыда научно-техническэ дэбжэлтэ түргэдхэхэ хэмжээнүүд тухай» КПСС-эй ЦК-гай ба СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй абаһан тогтоол дотор энэ дутагдалда анхарал хандуулагданхай. Роботехническэ комплекснууд болон тоололгын техникын түхеэрэлгын нэгэ янзын модельнүүдые байгуулха гээшэ тэрэ дутагдалые зайсуулха хэмжээнүүдэй нэгэниинь мүн.

Э. ВАСИЛЬЕВ,
ТАСС-ай корр.

Ковров,
Владимирска область.

...ЭН ШУХАЛА ...СУУДАЛ

...Наукануудай академиин биологическа ба ...эрдэмэй отделениин эрдэмтэдэй хүдэлмэри ...эй корреспондентын гүйлтаар Молдавиин ...эй академик Семен ТОМА хөөрэнэ.

...рэй онсо өөрсэ шанарынь юуб гэхэдэ, тэрэ биологиин шэнжэлэлгэнүүдые физикэ, математика болон кибернетикын талаар мүнөө үеын түйлалтануудтай үргэнөөр холбохо ёһотой.

Ямар ургамал республикын али районд эгээл һайнаар урганаб гэжэ эрдэмтэд наринаар шэнжэлнэ. Жэшээнь, түргэнөөр эдеэшэдэг грецкэ һамаран хэдэн сорт бии болгоод, тэдэнээ таараха районуудынь нэбтэрүүлбэ. Үхэр нюдэн, кизил, шасаргана болон бусад үнэтэ ургамалнуудые промышленна аргаар ургуулха тушаа шэнжэлэлгэ хэгдэнэ.

Биологууд ургамалнуудай хүгжэлтэ ба ургасыень яажа хүтэлбэрилхэб, оршон тойрондо аюулгүйгөөр ургамалнуудые яажа хамгаалхаб гэһэн асуудал шиидхэнэ.

Академиин эрдэмтэд хэдэн олон шэнжэлэлгээ научно-үйлэдбэриин нэгэдэлнүүдтэй нягта холбоотойгоор эрхилнэ. Эдэ нэгэдэлнүүдэй бүридэлдэ һалбаринуудай эрдэм-шэнжэлэлгын институдууд, конструкторска ба технологическа подразделенинүүд, тусхай мэргэжэлтэй болоһон совхозууд ороно. Энээнэй ашаар туршалгын бааза нилээд үргэдхэгдэжэ, шэнэ сортын ургамалнууд болон шэнэ үүлтэрэй амитадые, мүн шэнэ техникэ ба технологиие тон богонихон болзорто тушаажа үзэхэ аргатай.

Наукануудай академиин эрдэмэй-үйлэдбэриин нэгэдэлнүүдэй иимэ холбоотойгоор ажаллаһанай ашаар хэдэн томо зууршалганууд болон ухаалан зохёолгонууд республикын агропромышленна комплексдо үргэнөөр ашаг... Жэ... ...до зуу ... рес... ...шленна ...үлэгдээ ...7 мил... ...г олзо

(АПН).

ХАХАД миллиметр зузаантай зэд проволоко халуунһаа уярдаггүй хабтагар түмэрые бэлэхэнээр таһа татана. Энээниие түмэрэй юрын хайшаар таһалха гэхэдэ, хюрөөнь халаад лэ, тэрэ түмэртэ багахан сараашье үлөөхэгүй.

— Зэд проволокые халуунһаа уярдаггүй холисоор хэһэн зэбсэгэй орондо хэрэглэжэ болохо байна, — гэжэ трубна промышленностиин эрдэм-шэнжэлэлгын институдай таһагые даагша В. Штанько хөөрэнэ. — Тиихын тулада зэд проволоко соогуур электрын ток табиха, тиихэдэ тэрэнэй таһа отолхо түмэрынь электромагнит соо байха ёһотой. Иимэ байдалда зэд проволоко түмэрые ямаршье үлэгдэлгүйгөөр, тон сэбэрээр таһа отолдог. Мүн эндэ хүсэ гаргаһанай хэрэггүй. Харин мүнөө энэ хэрэгтэ хатуу түмэрнүүдэй холисоор хэһэн үнэтэй хюрөөнүүд, арaанууд ба абразивна сахаригууд хэрэглэгдэдэг. Харин саашадаа нимгэн хоолойнуудые отололгодо электромеханическа энэ шэнэ арга хэрэглэгдэдэг болохо.

Е. ТКАЧЕНКО,
ТАСС-ай корр.

Челябинск.

ХАТУУ ТҮМЭРТЭЛ АДЛИ

1984 ОН △ МАРТ

ХЭДЭН ОРОНОЙ бүлэг шэнжэлэгшэд

ХЭДЭН ОРОНОЙ бүлэг шэнжэлэгшэд Берклидэ (США) байгуулагдаһан ускоритель дээрэ нэгэ шэнэ үзэгдэл ажаглаа юм. Харин энээниие мэдээжэ совет эрдэмтэ-физик, Ленинскэ шангай лауреат академик В. И. ГОЛЬДАНСКИЙ бүри 1959 ондо теоретическэ талаһаань үндэһэлһэн байгаа. Уласхоорондын холбоо харилсаанай хүгжэлтэдэ хубита оруулһанайнгаа түлөө А. П. Карпинскиин нэрэмжэтэ шанда һаяхан хүртэһэн энэ эрдэмтэндэ АПН-эй корреспондент Олег БОРИСОВ иимэ асуудалнуудтайгаар хандаба.

— «Радиоактивностиин табадахи түхэл янзань анха түрүүшынхеэ ажаглагдаба» гэһэн гаршагтай мэдээсэлые «Нью-Йорк таймс» гэжэ американ газетэ энэ жэлдэ толилоо. Гэбэшье ядерна хубилалтын энэ түхэлые, Виталий Иосифович, танай бүри 20-ёод жэлэй урда элирүүлһыетнай ядерна физикын талаар мэргэжэлтэд мэдэдэг шуу. Танай теориин зүб байһаниинь нилээд үни боложо баталагдаба гээшэ бээ...

— Яахаб, наукада тиимэ юумэн нилээд олон ушардаг. Үниһөө хойшо бутардаг альфа болон бета-частицанууд, ядронуудай спонтанна хубааралга ба протонно радиоактивность гэжэ иимэ 4 түхэлэй радиоактивность мэдээжэ байһан юм. Харин 50-яад онуудай һүүл багаар минии хэһэн шэнжэлэлгын ёһоор атомай ядрогой хубаардаг үшөө нэгэ түхэл янза байха гэжэ элирүүлэгдээ һэн. Ушар юун бэ гэхэдэ, ядродо протонуудые нэмэбэл, тэгшэ бэшэ тоото протониие ядро түлхин гаргаха гэжэ оролдодог байна. Харин ядродо үшөө нэгэ үлүү протон нэмэбэл, тэрэнь тэндээ байшадаг юм байба. Тиигээд иимэ үлэмжэ хүндэ болоһон ядрогой бутаржа эхилбэл, тэрэ хоёр протон нэгэн бүхэли юумэн шэнги болодог байна. Энэ частицые «дипротон» гү, али «гелий-2» гэжэ нэрлэдэг. Эгээл тиимэһээ радиоактивностиин энэ шэнэ түхэлынь дипротонно (гү, али хоёр протонно) гэжэ нэрлэгдээ юм. Һаяхан Беркридэ магниие неоноор нэшуулхэ үедэ энэ үзэгдэл анха түрүүшынхеэ ажаглагдаа гээшэ. Мүнөө бусад бодосуудай элдэб изотопуудта радиоактивностиин шэнэ түхэл янзань бэдэрэгдэжэ байнхай. Эдэ бүгэдэ атомай ядрогой нюусые элирүүлэн мэдэхэ хэрэгтэ үшөө нэгэ алхам болобо.

— Физическэ хими ба химическэ физикэ гэгдэдэг, эрдэм элдэб эрдэмүүдэй уулзадха дээрэ оршодог һалбаринуудта һүүлэй жэлнүүдтэ гайхамаар амжалтанууд түйлагданхай. Энээн тухай хөөрэжэ үгэхэ гээшэ гүт!

— Физическэ хими бүри XIX зуун жэлдэ бии болоо юм. Тэрэ хадаа дулаание ба электрын элшэ хүсые гэхэ гү, али макромир шэнжэлдэг. Харин нилээд хожом бии болоһон химическэ физикэ микромирые шэнжэлдэг. Тэрэнэй һалбаринуудынь хадаа квантова механика, электронико, атомай ядрогой ба элементарна частицануудай физикэ болоно. Эдэнэй бии болололгодо Ленинскэ ба Нобелевско шангуудай лауреат академик Николай Николаевич Семеновой байгуулһан һургуули угаа ехэ үүргэтэй.

Гол түйлалтанууд тухайнь тобшоор хэлэхэдэ иимэ. Тусхайлбал, хүн түрэлтэнэй ажабайдалда азот маша ехэ үүргэ дүүргэдэг. Тэрэ, жэшээнь, үтэгжүүлгэнүүдэй тон шухала хубинь болоно. Бидэнэрэй азот соо умбажа ябадагшье һаамнай (тэрэ агаарай 80 процент шахуунь болодог) тэрэниие илган абаха гээшэ угаа бэрхэтэй хэрэг юм. Тэрэниие ондоо юумэнтэй холбожо, жэшээнь, аммиак, гидразин, азотно кислота гэхэ мэтэ зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэдэ ашаглахын тулада ехэ орёо түхеэрэлгэнүүдые байгуулха хэрэгтэй болодог һэн. Эдэнь ехэ элшэ хүсэ хэрэглэдэг, мүн тон ехэ халуунда, ехэ даралта доро хүдэлдэг юм.

Харин һаяхан совет физическэ химигүүдэй иимэ ехэ халуун ба даралтагүйгөөр — каталитическэ аргаар азодые абаха болоһониинь элитэ ехэ түйлалта мүн.

Үшөө нэгэ жэшээ. Химигүүд унихэнэй каучугые синтетическэ аргаар абажа шададаг болонхой. Теэд тэрэнь шанараараа байгаалиин каучугһаа һураггүй муу байһан юм. Харин һүүлэй үедэ шэнэ катализаторнууд бии болгогдожо, синтетическэ каучугые байгаалиин каучугай шанарта хүргэхэ арга олдобо. Энэмнай мүн лэ ехэ хэрэг гээшэ ааб даа.

Ленинскэ ба Нобелевско шангуудай лауреадууд, академигууд Н. Г. Басовай, А. М. Прохоровой хүтэлбэри доро хэгдэһэн шэнжэлгэнүүд эй ашаар лазерна хими бии боложо байна. Тэрэ хадаа ехэ хэрэгтэй юм. Орёо химическэ системэдэ элдэб олон янзын хубилалтанууд нэгэн доро боложо, элдэб продуктнуудай холисонууд бии болошодог. Тэдэниие хайшан гэжэ бэе бэеһээнь һалгаахаб гэһэн асуудал гарадаг. Тиин иимэ байдалай тохёолдохогүйн тула химидэ реакцинуудые ямар нэгэн тусхай шэглэлтэйгээр бэелүүлхые оролдодог. Айхабтар олон химическэ холбоонуудһаа энэ үедэ хэрэгтэйень шэлэн оложо таһалха ушар гарана. Эгээл энэ тон орёо нарин зүйлые лазернуудай туһаламжаар бэелүүлжэ болохо байба. Лазерна элшэ хэрэглэн, химическэ хубилалтануудые тус үедэ хэрэгтэй шэглэлээр бэелүүлжэ болоно.

— Физикэ ба химиин уулзадха дээрэ ташье тон шухала нээлтэнүүдые хэһэн байнат. Жэшээнь, хэм гадна доогуур температурын химиин талаар...

— Ушар юун бэ гэхэдэ, температурын доошолхо бүри химическэ реакциин ябасань улам аалидадаг. Тиимэһээ, жэшээнь, манай гэртэхи холодильнигуудта эдеэ хоол гутангүй удаан байдаг ха юм. Гэбэшье абсолютна нульда дүтэрхы температурада энэ хуули ёһон ондоо болошодог гэжэ элирүүлхэ талаан намда тудаһан байна. Цельсеэр энэнь — 260—270 градус болоно. Иимэ физическэ эрхэ байдалда химическэ реакциин ябасань температураһаа дулдыдахаяа болидог байшаба.

Энэ нээлтэ хадаа биологическа аажам хубилалтые шэнээр тайлбарилха арга олгоо. Ушар юун бэ гэхэдэ, холын замбуулинай дайдада, сэбдэг хүйтэн байдаг газарта радиоастрономууд орёо молекулэнүүдые обёорон олодог. Тиимэ болохолоороо, одо мүшэдэй хоорондохи дайдадашье химическэ реакцинууд, тэрэ тоодо биологиин урда тээхи реакцинууд боложо байдаг юм.

— Атомай ядро гээшэ элементарна частицануудһаа бүридэдэг. Тиигэбэшье эдэ частицанууд доторнь атомай ядродо орходоо бүри ехэ элшэ хүсэн байжа болохо гэжэ танай шэнжэлэлгэ харуулба. Тиимэһээ «элементарна» гэһэн үгые кавычка соо абамаар гү!

— Дипротонно радиоактивность бии байха ёһотой гэжэ элирүүлһэн тэрэл 1959 ондо энээн тухайшье хэлэһэмни һонирхолтой юм. Тэрэ үедэ ускоритель соо туршалга хэгдэһэн байгаа. Тиигээд ямар юумэн элирүүлэгдээ һэм бэ гэхэдэ, электро-суранзата талмайда эдэ частицанууд нэгэн бүхэли бэе бэшэ, харин тэрэнэй положительна ба отрицательна зарядуудынь хоорондоо забһартай байшоо. Энэ ушар хадаа элементарна частица гээшэ досоогоо орёо бүридэлтэй зүйл мүн гэжэ харуулһан байна. Мүнөө энэ баримта олон тоото туршалгануудаар гэршэлэгдээ.

— Тиин мүнөөнэй химидэ катализаторнууд онсо үүргэ дүүргэдэг болоно. Саашадаа үшөө ямар амжалтанууд түйлагдаха хараатайб!

— Мүнөө атомай элшэ хүсэн угаа нэтэрүү шангаар хүгжөөгдэжэ байнхай. Энэнь химидэ ехэ туһа болоно. Ушар юун бэ гэхэдэ, атомна реакторнууд Цельсеэр 800—900 градус хүрэтэр температура бии болгохо аргатай.

(АПН).

ҮШӨӨ НЭГЭ АЛХАМ

ШЭНЭ НЭЭЛТЭНҮҮД

ХАЛУУН БОЛОХООР ХҮЛЕЭГДЭНЭ

Асари ехэ түлишын галдагдажа, ой модоной отологдожо байһан ушарһаа агаарта углекислэ газ ехэ боложо, газар дэлхэйе бүрхөөбэ гэжэ эрдэмтэд тоолоно. Энэ газ наранай элшые табидаг, харин газарһаа ошоһон дулаае саашань, замбуулин руу табидаггүй байна. Тиимэһээ бүмбэрсэг дэлхэй дээрэ ехэ дулаан үлэнэ гээшэ. Жэл бүри таба миллиард шахуу тонно углеводород дэлхэй дээрэ шатаагдана. Хэрбээ шулуун нүүрһэн, нефть, газ болон сланецүүдэй улам ехээр шатаагдажа байгаа һаань, 2025 жэл багаар бүмбэрсэг дэлхэйн дунда зэргын температура хоёр градус тухай дээшэлхэ гэнэ.

Эртэ урда сагта дэлхэй мүльһөөр хушаатай байһан гэжэ мэдээжэ. Тиигээд дулаан боложо эхилээд, тэрэ түлэгтөө хүрөөд, мүнөө бүмбэрсэг дэлхэймнай хүйтэрхэ тээшээ боложо байһан юм. 1940 онһоо хойшо газар дээрэхи жэлэй дундуур температура 0,5 градусаар доошолһон байна. Теэд хүнэй ажал ябуулгань байгаалиин жама ёһондо «заһабари» оруулжа, дэлхэйемнай дулааруулхань бшуу. Энэнь муутайшье, һайтайшье байжа болохо.

Р. АЗМЕТОВ,
ТАСС-ай корр.

Москва.

МОСКВА. СССР-эй Наукануудай академиин А. В. Шубниковай нэрэмжэтэ Кристаллографиин институдай байгуулагдаһаар 40 жэл болобо. Кристаллай симметриин теориие хүгжөолгэдэ, байгууламжыень шэнжэлхэ арга онолнуудые зохёолгодо институт ехэ хубитаяа оруулдаг юм.

Институдай лабораторинуудта Эсэгэ ороной түрүүшын лазернууд мүндэлһэн байгаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: ахалагша эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэд — физико-математикын эрдэмэй кандидадууд Николай Дмитриевич Захаров болон Олег Павлович Алешко-Ожевский түгэс һайн электронно микроскопой туһаламжаар кристаллнуудай атомай байгууламжые шэнжэлнэ.

(ТАСС-ай фотохронико.

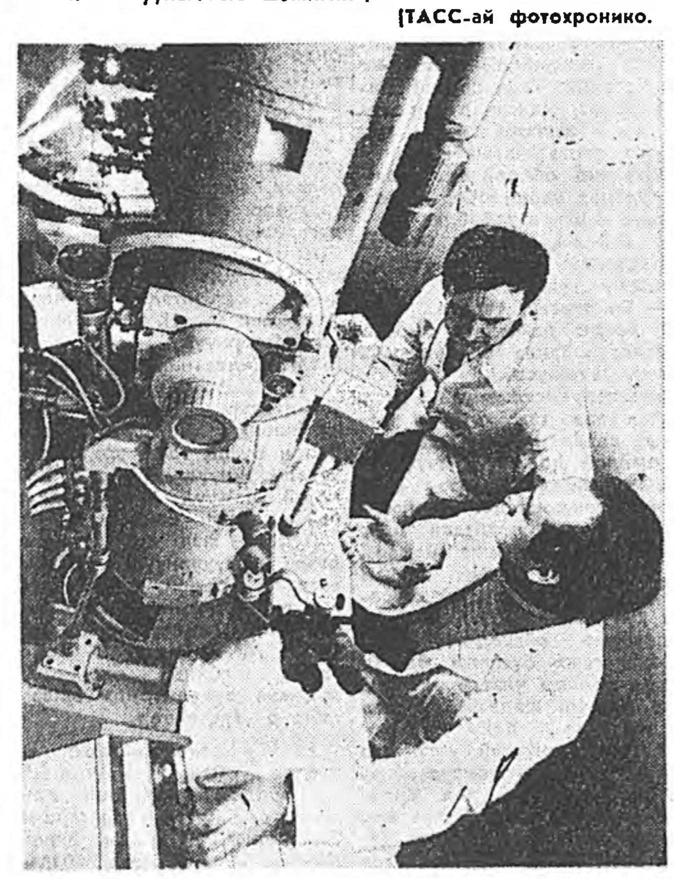

ГАЛАКТИКА ТУХАЙ

Ягаа-улаан үнгэтэй гэрэл туяа сасадаг Галактика хоёр голтой (ядро) байдаг юм ха. Бюраканска астрофизическэ обсерваториин эрдэмтэдэй хэһэн спектральна шэнжэлгэ энээниие элирхэйлэн харуулаа.

СССР-эй Наукануудай академиин тусхай астрофизическэ обсерваториин телескопуудаар абтаһан баримта мэдээнүүд энэ ушарые баталба. Элдэб элементнүүдэй: водородой, кислородой ба сэрын хүрса туяаралгатай юрэ бусын спектрнүүдые тэдэнь үгэһэн байна. Энэнь тэрээн соо боложо байһан физическэ хубилалтанууд тухай элирхэйлэн гэршэлнэ. Эндэ материнүүдэй хүдэлөөн айхабтар хурдан түргэнөөр — секунда соо 10—15 мянган километр — болодог байна.

Хоёрдохи бөөгнэрэлгэнь хүрса гэрэлээрээ юрын одо мүшэдһөө хэдэн зуугаад дахин үлүү ехэ юм.

— Иимэ үзэгдэлнүүдые адаглан харахадаа, ядронуудай нэгэниинь олон арбаад миллион одо мүшэдһөө бүридэдэг мантан томо Галактика байхадаа болохо гэһэн тобшололдо хүрэжэ ерэбэбди, — гэжэ обсерваториин спектроскопиин таһагые даагша, физико-математикын эрдэмэй доктор Э. Хачикян ТАСС-ай корреспондентдэ хэлэбэ. — Анха түрүүшын ядрогой хубинууд боложо хубаараад, нэгэ нэгэнһээ холодожо байдаг тухай — эдэ Галактикануудай айхабтар эдэбхитэй хүгжэлтэ тухай академик В. Амбарцумянай тайлбарилгые энэнь батадхана бшуу.

Үшөө ондоо тобшолол шухала удха шанартай. Одо мүшэдэй олоороо бөөгнэрэн бүрилдэлгэ хадаа иимэрхүү Галактикануудай эдэбхитэй хүгжэлтын түхэл шэнжэнүүдэй нэгэниинь мүн. Тиимэһээ Галактиканууд тогтууритай одото юртэмсэ болоно гэһэн ойлгомжые үндэһөөрнь хубилгана.

М. ЕРЕМЯНЦ,
ТАСС-ай корр.

Ереван.

Һонин мэргэжэлтэй хүнүүд

АБЬЯАС ЕХЭТЭЙ

Грузиин ССР-эй Наукануудай академиин президент Е. К. Харадзе орон доторхи түрүүшын хадын астрофизическэ обсерватори болохо Кавказдахи Абастуманиин обсерваториие табин жэлдэ толгойлжо байдаг. Эндэ Нара, һара, планетэ, мүшэд болон манай Галактикада оршодог бусад юумэнүүд мүнөө үеын онол аргануудаар шэнжэлэгдэнэ.

АПН-эй корреспондент Давид Имедашвили академик Е. К. Харадзе ээгшэһээ хэдэн асуудал һураба.

— Астрономидо яахадаа дуратай гээшэбта?

— Дайда ба сагай заха хизааргүй байһанда оршолон юртэмсын нюусануудые тайлан элирүүлхэ онол аргануудые бии болгоһон хүнэй ухаанай түгэс хүсэтэй байһандань би астрономидо дуратайб.

— Газарһаа гадуур амидарал байжа болохо гэжэ этигэдэг гүт?

Оршолон юртэмсэ захагүй, тэрээн соо тоо томшогүй олон юумэн, одо мүшэд бии. Тиимэһээ али нэгэ тээ амидарал байхадаашье магадгүй. Гэбэшье манһаа ондоо тээ амитай юумэн бии гэһэн нэгэшье баримта мүнөөдөө үгы байна. Гансал нэгэ жэжэхэн зүйл гэхэдэ, метагалактикын асари холо дайдада органическа бодосуудай молекулэнүүд һүүлэй жэлнүүдтэ олдонхой.

— Эртэ урдын зурхайшадһаа хойшо астрономуудай техникэ ехээр хубилаа. Эгээл һүүлэй үедэ юун нэмэгдээб?

— Энэ ехэ асуудалдатнай өөрынгөө обсерваториин жэшээ дээрэ харюусаһуу. Бидэнэр манай орондо анха түрүүлэн телескоп-автомат тодхообди. Манай хэрэгтэ автоматика хэрэглэхэ гээшэ тон шухала болонхой, Юундэб гэхэдэ, Галилейһээ хойшо телескопоор ашаглалга юрэнхы дээрээ нэгэл янзын арга методүүдээр хэгдэжэ байгаа бшуу. Нюдөөрөө харахын орондо фотографи хэрэглэдэг болоһомнай мүн лэ эрид хубилалта мүн.

— Мүнөөнэй дэлхэйдэ эрдэмтын үүргэ ямар бэ?

— Эрдэм, техникэ үзэгдөөгүй ехээр хүгжөөд байна. Замбуулинай дайда ашаглагдажа, микро- болон микромир шэнжэлэгдэнэ, байгаалиие гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ элдэб шэнэ арга методүүд бии болонхой. Иимэ эрхэ байдалда эрдэм ухаанай түйлалтануудые имагтал хүн түрэлтэнэй аша туһын түлөө хэрэглэхэ ёһотойбди. Эб найрамдалай түлөө тэмсэхэ гээшэ бүхы хүнүүдэй зорилго мүн. Гэбэшье техническэ оюун ухаас үндэр орьёлдо хүргэһэн эрдэмтэд энэ талаар илангаяа ехэ харюусалгатай юм..

(АПН).

ҮЛЭГДЭЛНҮҮДҺЭЭ ҮНЭТЭ ЗҮЙЛНҮҮД АБТАНА

ЖЭМЭСЭЙ шүүһэ ба архи гаргахын тулада Краснодарай хизаарта жэл бүри хорин табан миллион тонно жэмэс болбосоруулагдадаг. Энээнэй эсэстэ 110 мянган тонно элдэб хальһан болон бусад үлэгдэл суглардаг. Һая болотор энээниие үтэгжүүлгэ болгодог гү, али арга байгаа һаань, тэрэнэй үжэшөөгүйдэнь хоёр-гурбан часай туршада малда эдюулдэг байһан юм.

Гэбэшье һүүлэй жэлнүүдтэ эрдэмтэдэй дурадхаһан технологи хэрэглэн, жэмэсэй эдэ үлэгдэлнүүдһээ нилээд үнэтэ продукци абадаг болобо. Энэнь хадаа жэмэсэй порошок болоно. Тэрээн соо биологическа тон сэнтэй бодосууд, илангаяа пектин гэдэг зүйл бии юм. Энэнь хүнэй бэеһээ хүндэ шанартай хорото йонуудые гаргаха шадабаритай. Мүн тэрэ консервэ, кондитерска болон фармацевтическэ зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэдэ үргэнөөр хэрэглэгдэдэг. Харин урдань эндэ агар-агар гэжэ үнэтэ юумэн ородог байгаа бшуу.

Пектин гээшэ яблока сооонь бэшэ, харин хальһандань ехэ байдаг. Тиигээд тэрэнэй шүүһыень шахажа абахада, хальһаниинь үлэшэдэг, тиин тэрээн соохи ехэ пектин хаягдадаг байгаа. Мүн тэрэ хальһан соо ехэ үнэтэ аминокислотанууд, витаминууд, микроэлементнүүд, фруктозо болон глюкозо байдаг.

Бүри мүнөө СССР-тэ элдэб янзын порошок, тэрэ тоодо яблокын, тыквын, капустын, свеклын, мүн хүдөөгэй үлир жэмэсэй порошогуудые хэдэг болонхой. Тэдэниие эдеэ хоолдо нэмэхэдэ, амтанииньшье һайжардаг юм. Жэшээнь, тиимэ порошогые зуураһан талханда хэхэдэ, хилээмэн удаан хатадаггүй. Мүн колбасагай болон мяханай бусад зүйлнүүдэй амтан һайжардаг. Ойрын сагта иимэ порошогууд зуу миллион тонно шахуу саахарай орондо кондитерска промышленностьда хэрэглэгдэдэг болохонь. Энэнь хүнэй бэедэшье һайн байха гэнэ. Юундэб гэхэдэ, юрын саахар зүрхэ, һудаһанай үбшэ, атеросклероз үүдхэдэг, хүниие ехээр маряажуулдаг юм.

Гурбан жэлэй урда Краснодарай хизаарта порошок хэхэ түрүүшын цех хүдэлжэ эхилээ һэн. Мүнөө ямаршье үлэгдэлгүйгөөр хүдэлдэг иимэ цех болон предприятинууд Украинадашье, Дунда Азидашье бии боложо байнхай. Краснодарай хизаарта 1985 ондо 160 мянга шахуу тонно порошок абахаар хараалагдана. Харин тэндэ саашадаа нэгэ миллион тонно хүрэтэр порошок абтадаг болохо.

Мүн саахарай свеклын шахадаһанһаа шүүһэн, паста, порошок хэгдэжэ, тэрэ эдеэ хоолдо үнгэ оруулхын тулада мяха-һүнэй, кондитерска, овощной-консервын ба эдеэ хоолой-концентратна промышленностьда хэрэглэгдэдэг. Иимэ будаг гаргаха дэлхэй дээрэхи түрүүшын промышленна технологическа лини хүдэлжэ эхилбэ.

Али бүхы элдэб үлэгдэлнүүдые, жэшээнь, виноградай ба томадай зосоохи монсогорнуудые, цитрусовэ жэмэсэй хальһые порошок болгон хэрэглэхын тулада шэнжэлэлгын хүдэлмэри хэгдэнэ.

Людмила МИРОНЕНКО,
Краснодарай хизаарай гүйсэдкомой
Эдеэ хоолой промышленностиин
управлениин начальник.
(АПН).

БУРЯАД ОРОНОЙ СУУТА ХҮНҮҮД

СЭРЭГШЭ, ЭРДЭМТЭ, УРАН ЗОХЁОЛШО

Буряадай АССР-эй эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, «Хүндэлэлэй Тэмдэг» ордентой, Сталинградые баатарлигаар хамгаалагша, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Алексей Ильич Улановай ами наhанай, ажабайдалай ута харгы даншье шугам шэнги сэхэ байгаагүй юм. Эрдэмэй дабаанай оройдо гаратараа, тэрэ яhалал халуун шулуунай амта, дари-балын үнэр мэдэhэн, үнэхөөрөөл, ажабайдалай университет гээшые үнэн бэеэрээ үзэhэн хүн байха. Хуби заяанай гэхэ гү, али ажабайдалай долгиндо дэлхэй дүүрэн шэдэлүүлээ...

1929 ондо түрэл Боохонойнгоо дунда hургуули дүүргэhэнэй hүүлээр нютагтаа ойро зуура багшалаа. Алексей Ильич балшар наhанhаа хойшо уран зохёолдо, литературада онсо дуратай, обоо хүбөө номуудые уншаhан, илангаяа Максим Горькиин залуугай романтическа хэлбэриин зохёолнуудай охиндо абтаhан тулада, хадын оройгоор холые шэртэн харадаг, нюуса hанаан бодолоо шүлэгүүдтээ найдадаг байба. Хурса нюдэтэй, халуун шуhатай, эрмэлзэл ехэтэй залуу хүбүүе түрүүшын табан жэлнүүдэй мантан барилганууд, совет арадай соробхилон байhан ажалай амжалтанууд холоhоо зэрлгээтэн даллаа, тэсэшэгүйгөөр урялаа. «Хормойдоо hалхи оруулжархиhан» гэхээр Алексей нэн түрүүн Алданай болон Нэршүүгэй приискнүүдтэ алта угаагаад туршаба, Эрхүүгэй арhанай, Шэтын модоной заводуудта хара хүдэлмэришэнөөр хүдэлбэ. Тиигээд саашадаа Сахалин болон Амарай загаhашадаар гүльмэ таталсаба, тэндэhээ Москва ошоод, «Москва» гостиницые барилсаба, метрогой барилгада хабаадалсаба...

Тэрэ үеын шүлэгүүдэй согсолборинууд соо иимэнүүд шүлэгүүдэй дайралдахань гайхалгүй: «Гэрэлтыш, минии зүрхэн ,гэрэлтыш», «Минии харгы, үдэрнүүдэй карта», «Дэлхэй уужам — дурла, хүдэлэ, hура» гэхэ мэтэ. Алексей Уланов анханhаа хойшо шүлэгүүдээ ород хэлэн дээрэ бэшэдэг hэн тула, ябаhан лэ газартаа тэдэнэйнгээ дэльбэ, набша сэсэгүүдые газетэ, журналнуудай хуудаhануудай дээгүүр гүбижэ, сасажа ябадаг байгаа.

1933 ондо А. И. Уланов Улаан-Үдэ хото уряалаар ерэжэ, Буряадай Уран зохёолшодой холбооной секретаряар, hүүлээрнь уран зохёолой консультантаар ажаллаба. Энэ хүдэлмэридэ хүдэлхэдөө, тэрэнэй хэhэн ашаг үрэ хэлэшэгүй ехэ байгаа. Буряад үндэhэн литературын тогтонижоржо байhан гушаад оной эхеэр ород, дэлхэйн болон совет литературын түүхэ мэдэхэ, теоретическэ мэргэжэлтэй хүнүүдэй үгэ хүүр үнэтэй сэнтэй hэн. Алексей Ильич ахамад уран зохёолшо Солбонэ Туяатай хамта залуу буряад бэшэгшэдэй заабариша, багша болложо, унтаха нойроо мартажа, шармайн оролсобо. Олон тоото консультаци, семинар, суглаан дээрэ ород шүлэг зохёолгын, найруулгын, поэтикын асуудалнуудаар олон хөөрэлдөө хэжэ, эхилжэ ябаhан поэдүүдэй шадабари, мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ хэрэгтэ том туhатай ажал хэдэг hэн. Эдэ жэлнүүдтэ Алексей Уланов, СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүнээр баталагдажа, А. М. Горькиин гар табилгатай билет абаа. Өөрынгөө шүлэгүүдые бэшэхын забhарта нүхэдэйнгөө зохёолнуудые ород хэлэн дээрэ олоор оршуулжа, олондо мэдээжэ болгодог hэн.

Гэбэшье баhа өөрынгөө саашанхи hуралсал тухай hанаата боложо захалаа. 1936 ондо А. И. Уланов Москва ошожо, Н. К. Крупскаягай нэрэмжэтэ багшанарай институтда оробо. Тэрэнэй литературна факультедые 1940 ондо дүүргээд, нютагаа бусажа, Тарбагатайн дунда hургуулида нэгэ жэлэй туршада багшалба. Тиигээд байтараа, Буряадай соёлой эрдэм-шэнжэлэлгын институтда ажаллахаар уригдаба. Теэд эндээ удаан хүдэлжэ амжабагүй, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайн эхилшэбэ. Эрдэмэй ахалагша хүдэлмэрилэгшэ байбашье, хэдэн дахин военкомые гүйжа, армида мордохо болоо hэн. 1942 оной Сталинград шадар болоhон хатуу шэрүүн дайнай улаан бурма соо хуухаржа, хэдэн дахин шархатаад, хүндэ контузиин шалтагаанаар табигдажа нютагаа бусаад, 1943 онhоо үнөөхи соёлой болон экономикын эрдэм-шэнжэлгын институтда баhал хүдэлжэ захалба. Тиигээд 1945 оной намар Москва хотын аспирантурада орожо, 1948 ондо педагогическа эрдэмэй кандидадай зэргэтэй болоо hэн.

Гэхэтэй хамта тэбхэр 37 жэл үнгэрhэн хойно нэгэ hонирхолтой ушар тохёолдожо, залуу наhанайнь шэн габьяае, баатаршалгые Алексей Ильичтэ hануулба. 1979 оной ноябрь hарын 25-най «Правда» газетэдэ «Ветеранай үшөө нэгэ орден» гэhэн тэмдэглэл толилогдоо hэн. Газетын корреспондент А. Старухин иигэжэ мэдээсээ: «Тэрэ байлдаанда частиин командир, комиссарнууд баатарлигаар унаба. Рядовой Алексей Улановыешье, Сталинградые хамгаалагшадай нэгэниие, алуулhанда тоолоhон байгаа. Тэд мүнөө 37 жэлэй үнгэрhэн хойно военкомадта дуудаhан саарhан тэрээндэ ерэбэ. Тэндэ далан наhатай фронтовигта Улаан Одоной орден барюулба».

Тайлбарилан хэлэбэл, иимэ: хэдэн hара соо сэрэгшэ А. И. Уланов Волгын дэргэдэ үлэhэн плацдармые хамгаалалсажа дайлалдаа... Мамаев курган, Тракторай завод тэрэнэй гүнзэгы сэзжын оёорто (снарядай түгдэрхэйтэй хамта) бүхы наhан соонь мартагдашагүйгөөр үлөө. Энэ үедэ ушаралдаhан олон зүйлнүүдые тооложо барашагүй. Гэбэшье нэгэн-хоёрыень дурдажа болоно. 181-дэхи дивизиин ветерануудай соведэй гэшүүн, москвич Дмитрий Свиридовэй «Сэрэгшэ Улановай баатаршалга» гэhэн бэшэг 1973 оной февральда республикымнай газетэнүүдтэ толилогдоо hэн. Тэрээн соо иигэжэ хэлэгдэнэ. **«Үдэшэлэн тээ манай hэрхигдэшэhэн батальонууд захиралта абаба: «Өөрынгөө позициие шэнэ ерэhэн сэрэгэй частьда тушааха». hөөргөө гараха үедөө сэхэ тудаhан снарядhаа миномёдой нэгэ расчёт хосорбо. Тэд дайнай талмай дээрэ, дайсанда ойрохоно, минэ ашаатай нэгэ повоозхо тэргэ үлэшэбэ.**

Энээниие обёорhоор, сэрэгшэ Уланов харайшаба. Хойноhоонь хашхаралдабабди.

— Байгыш, хайшаа! Бусыш! Немецүүдэй hүгэжэ байхые харанагүй гүш!!

— Би түргэн, түргэн... Үнэтэй зөөри дайсанда орхижо болохогүй. Тэндэ минэ ха юм... — гэжэ харюусаба.

Артиллерийско-миномётно галhаа газар тэнгэри хоёр ниилэжэ, аадар мүндэр шэнгеэр пулемёдой hомонууд шууяжа, шааяжа байна. Мэгдээн соогуур орхигдошоhон минэтэй повоозхо тээшэ айхаяа мартаhан Уланов үнажа бодоод лэ, бүгтыгөөд гүйжэ ябаhан зандаа. Ами наhандаа хайрагүй хүн байха аал! Мүнөөшье болотороо сийгодоггүйб — хайшан гэжэ бусалжа байhан бурма сооhоо үнэтэй зөөрие тэрэ абаржа шадааб! Шадаал ха юм даа... Хоёр батальоной үлэгдэлнүүдэй сугларжа байhан газарта повоозхо абаржа асараабши бы даа. Үрөөhэн гараараа хүндэ тэргэ шэрэнхэй, нүгөөдэ гараараа сүмэ буудуулhан гэдэhэнэйнгээ шархые бажуунхай — мүнөөшье нюдэндэмни Уланов харагдадаг.

Угтаад гүйлдэжэ ошоходомнай, түрүүшын туhаламжа үзүүлхэ гэхэдэмнай, тэрэ арай шадалаараа гүбэнэ:

— Хэрэггүй, хэрэггүй... би өөрөө...

Байлдааша нүхэрөө аргаахан плащ-палатка соо орёожо, дүмүүхэнээр санбат хүргөө бэлэйбди».

Алексей Уланов дайндашье ябахадаа, поэзитээ хахасаагүй. Дайнай үедэ бэшэгдэhэн уянгата шүлэгүүдынь 1943 ондо «Есть сила—шагай!» гэжэ номой согсолбори боложо гараа hэн.

Алексей Ильич дайн байлдаанда ябаhан тухайгаа хөөрэхэ ехэ дурагүй юм. Арайшье гэжэ нэгэтэ тэрэнэй хайшан гэжэ сержант нүхэртэеэ дайсанай станково пулемет буляажа абаhан тухайнь хөөрүүлээ бэлэйб. Энэ 1942 оной август соо Царицынка голой эрьеын хартаганаата добын оройдо болоhон ушар. Юрэ хэлэхэдэ, иимэрхүүл нэгэ хатуу байлдаанай hүүлдэ Улановые орден хайрада хүртүүлхэ тухай асуудал табигдаhан аад лэ, дайнай бэрхэтэй хүлгөөн соогуур тэрэнь төөрилдэшэhэн юм. Ордениинь hаяхан лэ ээнээ оложо ерэбэ... Алексей Ильич иимэл даруу зантай хүн лэ даа! Нэгэ hанаhанаа табихагүй, юумэнhээ тунхарихагүй... Энэ зангынь гансашье дайн байлдаанда харагдаа бэшэ, үдэр бүриинь хүдэлмэридэ, эрдэмэй алибаа асуудалнуудые шиидхэхэдэ, эли байдаг.

Жэшээлхэдэ, дайнай хойто жэлнүүдтэ Душанбе хотодо хоёр жэл соо университедтэ багшалаад, 1950 ондо нютагаа бусажа, арадай аман зохёол шэнжэлэлгэдэ ажал ябуулгаяа зорюулаа.

Тэрэ гэhээр 30—40 жэлэй турша соо түрэл арадайнгаа аман зохёол, илангаяа үльгэр, туужа, шэнжэлхэ асуудалда бүхы анхаралаа хандуулжа, ехэхэн амжалтануудые туйлажа, эрдэмэй зуугаад ном, статьянуудаар совет фольклористикые баяжуулhан байна.

Эрдэмтын теоретическэ гол шэнжэлгэнь «Буряадай баатарлиг эпос» гэhэн монографи болоно. Энэ шэнжэлгынгээ үндэhөөр 1965 ондо А. И. Уланов хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй докторой диссертаци хамгаалhан юм. Үльгэрнүүд дотор юун тухай хэлэгдэдэг бэ, буряад арадай соёл болбосоролой хүгжэлтэдэ тэдэ ямар үүргэ дүүргээб, анхан тэдэ хайшан гэжэ бии болооб гэхэ мэтын гол асуудалнууд ном соонь шиидхэгдэhэн юм. Урдын урда сагhаа хойшо элдэб шатануудта буряадай общестывын хүгжэжэ ерэhэн тухай бодомжо хадаа А. И. Улановай номууд соо арадай аман зохёолой түүхын жэшээ дээрэ элирхэйлэгдэнэ.

«Буряадай баатарлиг эпосэй тодорхойлолго тухай» гэhэн ном соогоо автор эртэ урданай мифүүдэй байгаалиие хёрхоор шэнжэлжэ, тушаа бүрин гүнзэгы тайлбари үгэhэн байдаг. А. И. Уланов ород, буряад хэлэез тэгшэ мэдэхэ hэн туладаа олохон үльгэрнүүдые ород, буряад хэлэн дээрэ хэблэжэ, Улаан-Үдэ, Москва хотонуудта гаргаhан байна. Тусхайлбал, «Абай Гэсэр» эпосэй нэгэ дүүрэн hалаае хоёр хэлэн дээрэ тайлбаритайгаар гаргажа, соёл болбосоролой жасада ехэ хубитаяа оруулаа. Баhа «Гэсэр», «Осоодор мэргэн», «Буряад үльгэрнүүд» болон олон онтохонуудай номуудые хэблэлдэ бэлдэhэн юм. «Гэсэр» эпосэй үнгын буряадай hалбариие англи хэлэн дээрэ хэблүүлжэ, 1960 ондо гаргаа. Гэхэтэй хамта А. И. Уланов олон жэлэй туршада (1958—1974 онуудта) Буряадай ниитын эрдэмэй институдай литературын ба фольклорой таhагые даагшаар хүдэлhэн, эмхидхэлэй хүдэлмэри үргэнөөр ябуулhан гэжэ тэмдэглэмээр.

А. И. Улановай эрдэм шэнжэлгын хүдэлмэри олониитын үндэр сэгнэлтэдэ хүртэнхэй. Академик А. П. Окладников, профессорнууд, докторнууд В. М. Сидельников, В. Н. Путилов, Е. М. Мелетинский, Ц. Дамдинсүрэн (монгол), Танака (япон), Д. Кара (венгр) болон бусад томо эрдэмтэдэй хүдэлмэринүүд соо А. И. Улановай номууд хэрэглэгдэhэн, hайшаагдаhан байдаг.

Арбаад жэл соо гүрэнэй дээдэ hургуулинуудта хүдэлжэ, антична, ородой, дэлхэйн, совет литературын курсаар лекци уншаа, доцентын нэрэ зэргэтэй, А. И. Улановай олон тоото шабинар олониитын, эрдэмэй хүдэлмэридэ эршэмтэйгээр хүдэлhөөр.

А. И. Уланов алишье талаараа дүрбэн тэгшэ хүнэй тоодо ородог: эрдэмтэн, поэт, дээдэ зиндаагай шатаршан, бильярдист, ангуушан, аяншалагша... Арюун сэхэ ябадалтай, энэрхы hайхан сэдьхэлтэй, олондо туhатай ажалтай хүн байhандаа, Алексей Ильич бэеэ хүгжөөн болбосоруулха талаар өөрынгөө шабинартаа, залуушуулда гайхамшаг жэшээ харуулна.

Далан табан наhан — hүүлшын дабаан бэшэл даа. «Гэсэрэй» юhэн hалаагай гэрэлтэ зула шэнги ута наhан, удаан жаргал угтан хододоо байгуужан гэжэ Алексей Ильичтэ үреэн хэлэхэ дуран хүрэнэ. «Алтан элэхэдээ үнгэ ородог» гэгшэ бэшэ гү?!

Г. ТУДЕНОВ,
Буряадай ниитын эрдэмэй институдай ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ.

«БУДАМШУУ, БУДАМШУУ НЭРЭТЭЙБ ДАА...»

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илалта туйлаhаар алдарта 40 жэлэй ойе угтуулан соносхогдоhон арадай уран бэлигэй Бүхэсоюзна харалгын программаар, мүн арадай гэhэн үндэр нэрэ зэргээ гэршэлэн, hаяхан Ахын арадай театр Ц. Шагжинай «Будамшуу» гэжэ зүжэг харуулба. Тэрэниие райсоведэй гүйсэдкомой соёлой таhагые даагша Василий Бильтагуров найруулан табяа. Сценынь уран шэмэглэлнүүдые районой архитектор С. С. Галсанов бүтээгээ. Х. Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай хүгжэмэй талые хүтэлбэрилэгшэ, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ В. Пантаев зүжэгые хүгжэм, дуугаар шэмэглэбэ.

Ахын арадай театр эмхидхэгдэhээр арбан табадахи жэлээ ябана. Үнгэрhэн үе соо Х. Намсараевай «Сэрэмпил», Ц. Шагжинай «Тангариг», «Шүдхэртэй сүндүүг», Б. Васильевай «А зори здесь тихие», А. Ангархаевай «Алтан бэhэлиг», Д. Дылгировэй «Хари хүнэй гашуудал», Ж. Зиминэй «Эхын этигэл», монгол драматург Р. Сандагжавай «Мүнхэ зула» болон бусад зүжэгүүд эндэ урагшатайгаар табигдаhан байха.

hая табигдаhан «Будамшуу» гэжэ зүжэгтэ арадаймнай театрай үниинэй артистнууд хабаадалсажа, харагшадаа урмашуулаа. Жэшээлхэдэ, районой барилга-заhабарилгын участогые даагша О. Н. Цыремпилун hүбэлгэн ухаансар Будамшуугай ролиие үнэншэмэ тодоор гаргаа. Хомхой хобдог, аймхай, хэрзэгы баян үбгэ, hамганай рольнуудые гүйсэдхэhэн арадай театрай режиссер Л. С. Манхановай —hорнч районой соёлой байшангай директор Т. Ш. Пронтеевагай—Пиглай гэгшэд боложо наадахада, харагшад яhала хүхилдөө. Тиихэдэ ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангадаг албанай хүдэлмэришэн Ф. Ч. Налханов Ёлбой ноёной рольдо ехэ тааруу зохидоор наадаба. Театрта анха түрүүшынхээ наадаhан районой больницын медсестра Э. К. Пронтеева—Гэрэлэй, соёлой таhагай жолоошон П. С. Битухеев—Найданай, автоклубые даагша К. В. Борбуев—Билдуугай, мүн хэлхээ холбооной узелай телефонистка Л. Д. Гармаева Ягааханай рольнуудые тус тустаа шадамараар гүйсэдхэбэ. Гадна В. А. Бильтагуровай наадаhан ламын образ түхэл маягаараа үнэншэмэ тодоор гаргагдаа.

— Энэ зүжэгэй харалгада байлсаhан Буряадай АССР-эй Соёлой министерствын комиссиин түрүүлэгшэ, РСФСР-эй арадай артист, Гүрэнэй Зүүн-Сибириин соёлой институдай театральна кафедрые даагша, профессор Б. Н. Вампилов театрай энэ шэнэ хүдэлмэридэ үндэр сэгнэлтэ үгэжэ, Арадай театрай нэрые батлаhан диплом барюулба.

З. МУНКОНОВА.
Ахын районой түбэй библиотекын директор.

„СЭСЭГМА“

Удха түгэллэр, уран найруулгатай зүжэгүүдээрээ Гильбэрын арадай театрайхид суурхадаг болоhоор үниинэй юм. Владимир Запхановай хүтэлбэрилдэг зохёохы энэ коллектив hаяхан «арадай» гэhэн хүндэтэ нэрэ зэргээ хоёрдохиёо хамгаалба.

Буряад совет литературын үндэhэ hуури табилсагшадай нэгэн болохо Жамса Тумуновай «Сэсэгма» гэhэн зүжэгые тэдэнэр уран зохидоор найруулан табижа, арадай театрнуудай республиканска жюриин анхаралда дурадхаа. Зүүн-Сибириин соёлой институдай профессор, РСФСР-эй арадай артист Буда Николаевич Вампилов түрүүтэй жюриин харюусалгата гэшүүд арадай театрайхидай шэнэ зүжэгтэ үндэр сэгнэлтэ үгэhэн байна. Тиихэдэ режиссурын, сценографиин талаар зүжэгэй hонирхолтой байhые тэдэнэр онсолон тэмдэглээ. Гадна гол рольнуудые Т. Шагдурова, В. Запханов, С. Дашиев, Б-Х. Дашиева гэгшэд hайнаар гүйсэдхөө.

В. ЖАРГАЛОВА.

Мартын 9-hөө 19 болотор Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай бүлэг артистнар Баунтын, Яруунын районуудаар гастрольдо ябаhанаа бусаба. Энэ концертнэ бүлэгтэ РСФСР-эй габьяата артистка Лариса Егорова, Буряадай АССР-эй арадай артистнар Нина Токуренова, Михаил Елбонов, Буряадай АССР-эй габьяата артистнар Базар-Ханда Рабданова, Доржо Сультимов, артистнар Зүгдар Цыдыпов, Чимит Ринчинов, Баир Будаев гэгшэд оролсоо юм.

В. М. Шукшинай «Сэлмэг hара, сэдьхэлэй хөөрэлдөөн» Даша-Рабдан Батожабайн «Урбаанай уршагта ябадалнууд» гэжэ зүжэгүүдhээ хэhэгүүд,

ГАСТРОЛЬhОО Б...

Г. Ардовай «Укушенный» гэжэ зүжэгhөө хэhэг, ород, буряад, монгол дуунууд, М. А. Шолоховой рассказ, шог ёгто бадагууд концертын программа соо ороhон байна.

Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Владлен Пантаевай хүтэлбэри доро багахан оркестр концертнүүдэй программые дэмжээ.

Байгал-Амарай түмэр замай барилгын эхилхэдэ энэ районой хойто захада оршодог Таксимо гэжэ hуурида шэнэ барилганууд үргэн дэлисэтэйгээр хэгдэжэ захалаа hэн. Мүнөө үедэ эндэ 9 мянган

барилгашад ... лажа байна. ... най соёлой ... БАМ-ай бар... театрай арти... хаража халу... гаар угтаа. ... түрүүлэгшэ ... артистнарта ... мота дураса... рюулба.

Ярууны ра... заха болохо... хоздо артис... харуулжа. ... малшадые ба...

И. Ц...

соёлой hонин

БУРЯАД ОПЕРО—УЛААН-БААТАРТА

Монголой Арадай Республикын оперо болон баледэй академическэ театрай дуушан, республикын арадай артистка Х. Уртнасан үнгэрhэн жэлдэ манай Буряад орондо ерэжэ, тэрэнэй дуулахые шагнаhан бүхы хүнүүдтэ сэдьхэлэй шэмэг, баярта омогорхол түрүүлhэн байна. Үндэр мэргэжэлтэй дуушан болоhон, сценическэ культура гээшые шудалhан Уртнасан хилын саадахи оронуудай мастернуудай, оперно искусствада дуратайшуулай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэдэг. «Дэлхэйн эрхим Чио-Чио-Санууд нэгэн» гэжэ тэрэ дэмы нэрлэгдээгүй.

Уртнасанай ээлжээтэ гастрольдоо ябаhанай удаа «Советская Молдавия» гэжэ газетэ иигэжэ бэшэhэн байдаг: «Мария Биешугэй эрхим Чио-Чио-Санай hүүлээр Молдавиин оперо болон баледэй сценэ дээрэ энэ партиие гүйсэдхэхэ гээшэ бэрхэтэй hэн. Тиигэбэшье МНР-эй арадай артистка энэ хүнгэн бэшэ шалгалтаяа нэрэтэй түрэтэйгөөр бэелүүлээ. Энэ дуушан вокальна искусствын бүхы нюусые, актерой уянгата уран маягые шудаланхай байна. Гэхэ зуура тэрэнэй гүйсэдхэлгэнь Европын дуу...

шадайхиhаа ... пэрхүү маяга... ингаатай бай... хэни япон ... образ гарга...

МНР-эй ар... Уртнасан ... байха зуура ... ско түрүүшы... бэ. Үнинhөө ... хүсэлөө ... пада ар... зорюул... үльгэр ... на. Тэрэнь ... композитор ... артист Бау Я... тэ нюуса» ... гэжэ оперо ... дай артистка... ниие монгол... лаа. МНР-эй ... яата ажал яб... сранжав дир... уран гоёор ...

Буряад ко... руулhан опер... ной ниислэл ... шад hаяхан ... нилсаба.

В...

«ЗҮРХЭНЭЙ ШАРХА»

Бүри hаяхан Юрөөгэй арадай театрайхид республиканска жюриин гэшүүдэй, нютагаархидайнгаа урда тоосожо, Даширабдан Батожабайн «Зүрхэнэй шарха» гэhэн зүжэг харуулба. Тус зүжэгые арадай театрые хүтэлбэрилэгшэ Дора Бадмаева найруулан табиhан байна Зүүн Сибириин соёлой институдай режиссурын кафедрын багша Зинаида Ринчинова арадай театрай режиссёрто ехэхэн туhаламжа үзүүлээ гээд тэмдэглэлтэй.

Премьерын болохо үдэшэ нютагай соёлой байшангаар дүүрэтэр зон суглараад байгаа hэн. Энэ ушар хадаа Ташар нютагаархидай арадайнгаа театрай артистнуудай, зохёохы хүтэлмэреэр хэр зэргэ hонирходог байhаниие гэршэлнэ гээшэл даа.

Зүжэгэй ... той образ... бэрхээр зура... дуров (Мор... рова (Дарим... (Ормог хаза... лэдэ альга ... үдэшэ нилээ... hэн.

В. БАТО...
арадай ...
соёл-гэгээрэл...
научно-метод...

ХИЛЫН СААНАhАА

ТАСС АПН

АРАД ЗОНОЙ АША ТУhАДА

Агропромышленна комплексын асуудалнуудаар Москвада үнгэргэдэhэн Бүхэсоюзна экономическа зүблөөн дэлхэйн арадуудай анхарал татана. Зүблөөн дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь К. У. Черненкын хэлэhэн үгые, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. С. Горбачевой хэhэн элидхэлые гадаадын олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүд үргэнөөр зүбшэн хэлсэнэ, шэнжэлэн тайлбарилна. Совет арадай hуудал байдалые саашадань hайжаруулхын, СССР-эй бүхы арадай ажахын ашаг үрые дээшэлүүлхын, КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые, тэрээн дээрэ хараалагдаhан 80-дахи онуудай экономическа стратегиие бэелүүлхын тула КПСС болон Совет правительство бүхы хүсэлэл оролдолгонуудаа гаргана гэжэ шэнжэлгэнүүд дотор тэмдэглэгдэнэ.

КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, СССР-эй Эдеэ хоолой программые бэелүүлхэ талаар гол шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ, хүдөө ажахын ба экономикын энэ шүхала секторэй бусад hалбаринуудай ашаг үрые саашадань дээшэлүүлхэ талаар партиина, совет ба ажахын органуудай зорилгонуудые тодорхойлхо гэhэн ехэ хараа бодолнууд зүблөөнэй урда табигдаhан байна гэжэ Чехословакиин **«Руде право»** газетэ бэшэнэ.

Агропромышленна нэгэдэлнүүдэй ашаг үрые эрид hайжаруулха, бүхы экономическа хүдэлмэриин хэмжээе дээшэлүүлхэ, ажахы эрхилэлгын ба хүтэлбэрилгые нарижуулан hайжаруулха, совет хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ шухала гэжэ тэмдэглэгдээ.

КПСС-эй хараалhан Эдеэ хоолой программын шата шатаар бэелүүлэгдэжэ байhандань, совет арад этигэн найдана гэжэ Венгриин **«Непсабадшаг»** мэдээсэнэ. Ороохото, техническэ ургамалнуудые үйлэдбэрилгэдэ бүри үндэр дээдэ шатада гараха, хүн зониие эдеэ хоолой зүйлнүүдээр, нэн түрүүн мяхаар, hүөөр, үрэ жэмэсүүдээр, овощоор hайнаар хангаха гэhэн зорилго табигдана.

Москвада болоhон ехэ хуралдаан политическэ гүнзэгы ехэ удха шанартай юм гэжэ Югославиин **«Политика»** тэмдэглэнэ.

Совет арадые эдеэ хоолоор хангахын тула хүдөө ажахые эршэмтэйгээр хүгжөөхыень, ажахы эрхилэлгые, хүтэлбэрилгые нарижуулан hайжаруулхыень Москвада болоhон зүблөөн уряалаа гэжэ Америкын **ЮПИ** гэдэг информационно агентство дамжуулна. Колхоз, совхозуудай экономико бэхижүүлгэдэ, хүдөө нютагуудые социальна талаарнь хүгжөөлгэдэ, хүдэлмэрилэгшэдэй ажалай эмхидхэл ба урмашуулга hайжаруулгада ехэ анхарал хандуулагдаба.

Баруунай мэргэжэлтэдэй hанамжын ёhоор энэ зүблөөе зарлалга эдеэ хоолой продукцинуудые үйлэдбэрилгые үргэдхэхые совет хүтэлбэрилэгшэдэй оролдожо байhан тухай элирхэйлэн гэршэлнэ гэжэ Америкын **АП** гэдэг информационно агентство тэмдэглэнэ.

Москвада болоhон зүблөөндэ хабаадагшад совет хүдөө ажахые хурдан түргэнөөр хүгжөөхын, энэ талаар асуудалнуудые шиидхэлгэдэ шэнээр хандалгые хэрэглэхыень уряалhан байна гээд Англиин Рейтер гэжэ информационно агентство заана.

Хүдөө ажахы болон тэрээнтэй холбоотой hалбаринуудые хүгжөөлгын асуудалнууд КПСС-эй, Совет правительствын анхаралда хододоо байна гэжэ Англиин **«Файнэншл таймс»** газетэ бэшэнэ. Национальна экономикын энэ секторто, эдеэ хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэдэ совет хүтэлбэриин ямар ехэ анхаралаа хандуулжа байhыень К. У. Черненкын хэлэhэн үгэ, М. С. Горбачевой хэhэн элидхэл элирхэйлэн гэршэлбэ.

Бүхэсоюзна экономическа зүблөөн олоной хабаадалгатайгаар үнгэрбэ гэжэ Японой **«Иомиури»** бэшэнэ.

БҮРИМҮhЭН ДЭМ...

БУДАПЕШТ. СЕПГ-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ГДР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Штофой хани ёhоной албанай хэрэгээр Венгридэ ерэжэ, хөөрэлдөөнүүдые хэhэн, тушаа эндэ толилогдоhон хамтын коммюнике дотор Советскэ Союзай ба социалис хани нэгэдэлтэ бусад оронуудай эб найрамдалта үүсхэлнүүдые бүримүhэн дэмжэжэ байhанаа мэдүүлнэ. Тэрэ ВСРП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Я. Кадартай уулзаhан. ВСРП-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ВНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Д. Лазартай хөөрэлдэhэн байгаа.

США-гай ба НАТО-гай милитарис бүлэгөөрхидэй политика мүнөөнэй уласхоорондын байдалые улам түгшүүрилтэй бо... кумент дотор... рикан шэнэ ... Баруун Евро... холго зүүн ... нуудай хоор... саае улам ... тэй болгобо... байдалда Ва... ворой гэш... Прагада баt... литическэ Д... социалис ор... на ба гүрэнэ... ажал ябуула... да болоhон ... абтаhан Х... доторхи дура... ла удха шана... сэнүүдэй тэ... hүргүүлхэгүй... хэй байhанаа ... лээ.

ГАЙХАМШАГТА...

ГАВАНА. Социалис Кубын гүрэнэй аюулгүйе сахиха органуудай байгуулагдаhаар 25 жэлэй ойдо зорюулагдаhан баярай суглаан Кубын Компартиин ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, республикын Гүрэнэй Соведэй ба Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Фидель Кастрын түрүүлэлгэ доро Гаванадахи Карл Марксын нэрэмжэтэ театр соо болобо.

Эдэ бүхы жэлнүүдтэ Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын сэрэгшэд тэрэнэй революционно туйлалтануудые усадхахые hэдэhэн дайсадта эсэргүүлэн шэн габьятайгаар тэмсэhэн байна гэжэ Кубын К... гай гэшүүн, ... рэгүүдэй ми... хи орлогшо ... рал Хосе А... лээ. Эхэ ор... алба хэхэ га... дымнай уял... гүрэнэй аюул... ганууд тоол...

Кубын гү... сахиха орган... рүү хүдэлмэ... теранууды ... шагналгын б... үдэр болобо. ... ро болон ре... тийна ба гүр... ябуулагшадта ... шагналнууд б...

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаhанда: «Арадай зөөриие гамнаха» —түрүү бэшэг. «Коллектив гэээшэ үндэр нэрэ»—С. Бутыринагай репортаж.

Хоёрдохи хуудаhанда: «Стандарт— шанарай үндэhэ hуури»— Е. Батурова Я. Николаев хоёрой статья. Н. Ефимовэй фото-мэдээсэл.

Гурбадахи хуудаhанда: «Эб найрамдалые бэхижүүлгэдэ бодото хэрэгүүд хэрэгтэй»—бэшэгүүлэй мүрнүүд. Уласхоорондын мэдээсэл.

Дүрбэдэхи хуудаhанда: Шэнэ hонинууд. «Газарай хүрьhэн—ургасын эхэ» — Э. Климашевскиин статья.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 —«Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — «Орел хотын баянистнуудай трио наадана». 10.15 — «Номой недели». 10.45 — «Ты взойди, солнце красное» — телевизионно фильм. 11.35 — «Долгая дорога в дюнах» — телевизионно уран hайханай фильм (7-дохи сери). 12.45 — «Шэнэ hонинууд. 12.50 — Осиповой нэрэмжэтэ арадай академическэ оркестрэй концерт. 13.25 — «Товарищ Москва»—шэнжэлэл. 14.10 — Уран зураашад тухай хөөрөөн. В. Перов. 14.35 — «Гитаристнуудай ансамблиин концерт. 15.00 —15.15 — Забhарлалга. 15.15—Шэнэ hонинууд. 15.35 —Оронной студинуудай баримтата фильмүүд. 16.25 — «Ород хэлэн». 16.55 — «Если верить Лопотухину...» — үхибүүдтэ зорюулагдаhан уран hайханай фильмын премьерэ. 19.00 — «Хани барисаан» — тележурнал.

Улаан-Үдэ. 19.30 — «Байгал». 19.40 — «Байкал».

Москва. 20.00 — «Хүн ба хуули». 20.35 — Р. Шеридан «Школа злословия» гэжэ фильм-спектаклиин үргэлжэлэл. 23.45 — «Мүнөөдэр — т,би дэлхэйдэ».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Үглөөнэй гимнастика. 9,20 — «Это — КамАЗ» — баримтата фильм. 9.40 — «hайн шанартай эд бараа элбэгээр...». 10.10 — «Таежный моряк» — телевизионно уран hайханай фильм. 11.15 — «Ши хуули ёhо мэдэхэ гүш?». 12.00 — «Концерт». 12.40 — «Шатарай hургуули. Сагаан тэргэ. 13.10 — «Ель», «Сказка про аиста»—мультфильмнүүд. 13.30— Англи хэлэн. 14.00 —«Путевка в жизнь». 15.10 — «Завещание старого мастера» — үхибүүдтэ зорюулагдаhан фильм (4-д-хи сери). 16.15— «Шэнэ hонинууд». 16.20—19.30 — Забhарлалга.

Москва. 19.30 — «Искра» гэжэ ород арадай ансамблиин концерт. 19.45— «Мүнөөдэр — түби дэлхэйдэ».

Улаан-Үдэ. ... тийные наши ... hээ. 20.30 — ... дээр». «Шан...

Москва. 21... нойрсогты, ба... тик» —мульт... «Хойто зүгэй ... гаар уласхоо... сөөн. Биатлон ... «Время». 22.3... печеной карт... hайханай фил... Моцарт. «Ю... симфони. 00... гээр СССР-эй ... намо» (Моск... (2 ба 3 шата...

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД. ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23. редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08. зам. редактора—2-62-62 отв секретарь—2-50-52. секретариат 2-66-76. отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-64-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-61, 2-57-63, информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81., корректорская—2-33-61 выпускающие—2-35-95. отдел объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. Ленина. Н-02384. Заказ № 74. Индекс 046...